

ВІСНИК ДЖЕСЕРД

- VISNYK

Свобода народам!
Свобода людині!

Спілено - політичний місячник

ЗМІСТ

I. Хорольський — Державницький розум переміг	1
Хосе Орtega і Гассет — Бунт мас	3
E. Маланюк — <i>Illustrissimus Dominus Magera</i>	6
B. Січинський — Чужинці про Мазепу	11
I. В-к — В Кремлі думають	14
M. Чировський — Структуральні зміни в американській економіці	16
C. Г. Ламай — Зачерпнім з джерел	18
A. Орликовський — Великий задум	19
E. М. — З нотатника	21
† Йосип Позичанюк — Три брати і всі однакі	23
Леонід Полтава — Штаб отамана Махна	24
C. Довбуш — Найсильніше „духове пережиття” — в Москві	26
H. К. — За імперською поволокою	27
** — Під окупаційним пресом	28
** — Козацький січень	29
D. Андрієвський } I. Вовчук } З листів до Редакції	30
Різне в світі	31

ОРГАНІЗАЦІЯ
ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ
СВОБІД
УКРАЇНИ

НА ФОНД ДОПОМОГИ РОДИНІ СЛ. П. СТЕПАНА БАНДЕРИ ЗЛОЖИЛИ:

(Імена жертвовавців проголошуємо в порядку надходження)

(Продовження з попереднього числа)

НЮАРК, Н. ДЖ.:

По \$ 4.00: Т. Ф., М. Тилька, І. Блавацький.

По \$ 3.00: М. Бубняк, М. Мись, М. Іванчук, Безіменний, І. Мурза, Р. Олендрів, В. Дідоха, С. і Б. Голь, М. Леськів, З. Глітняк, В. і А. Білозір, М. Чайчук, Г. Мелленко, М. Прядка, Ю. Петро, К. Павелко, Б. Хонюк, Н. Головацький, В. Мартинець, Мирон.

По \$ 2.50: М. Мацюпа, Д. Вільчак, Г. Тучапський.

По \$ 2.00: Р. Яворський, М. Ворканин, О. Матківський, М. Мельник, Д. Солодчук, Х. Василь, І. Іванчук, Т. Клебан, І. Пісоцький, П. Белегай, В. Вільзоватий, Т. Басюк, Т. Маселко, С. Кузів, М. Дереш, С. Фіцула, І. Ющак, Ю. Дуда, М. Магіс, М. Винарчук, П. Ілемський, В. Басняк, В. Барбадин, Р. Канюка, Ю. Яцусь, В. Копач, П. Гой, Д. Вільчак, І. Яворський, В. Потенжний, Г. Олендрів, С. Закамарок, І. Настюк, В. Палащук, М. Василечко, А. Сенишин, Б. Сольчаник, М. Бачинський, І. Вацлавський, З. Рубчак, В. Шеремета, В. Гудець, О. Кратко, М. Отрок, П. Лютах, В. Кравчук, О. Гаркавий, В. Данилюк, Е. Лозовий, Н. Н., О. Сигіда, М. Федина, Ю. Королевич, А. Гедз, Б. Турко, Нечіткий, Ю. Архімів.

По \$ 1.00: В. Манько, М. Головацький, О. Лисак, В. Гвозда, І. Андрійчин, О. Брик, Я. Зварич, Т. Яцусь, А. Шопа, М. Городецький, В. Хомик, І. Винарчук, В. Гілевич, М. Вишатицький, І. Коноба, М. Ворона, В. Ліскович, Нечіткий, П. Колісник, Юречко, І. Душкевич, Мікитюк, К. Косановський, М. Козюпа, Т. Марущак, Т. Ткач, М. Кулинняк, М. Шкільній, Л. Гаркава, А. Гаркавий, В. Зуб, Г. Музика, Р. Іванило, М. Оберишин, О. Третяк, Д. Розпota, В. Притула, І. Басляк, Р. Шпирка, О. Бодньович, М. Войцех, Б. Робак, І. Дубей, Н. Войновська.

БІНГЕМТОН, Н. І.

Збірщик О. Захарків — \$ 203.00. Листи чч. 911, 912, 913.

По \$ 10.00: 13-ий Відділ ОЧСУ, Є. Курило, О. Захарків, М. Захарків, інж. Є. Винник, мгр. В. Гірний, Є. Здеб, П. Сальків.

По \$ 5.00: І. Іванейко, П. Пиріг, Л. Петрочук, Ю. Дячук, А. Феданко, О. Пайташ, В. і М. Василіві, Н. Н., В. Іваноночко, проф. В. Феданків, О. Чебіняк, П. Опацький, І. Шмирко, В. Шмирко, І. Попович, І. Рошко.

По \$ 3.00: д-р В. Кокорудз, Р. Клачаний, В. Шембель, Д. Яремчук.

По \$ 2.00: П. Добрянський, О. Клачаний, І. Хомицяк, В. Чебіняк, В. Селецький, В. Петришин, Т. Руцький, С. Бабій, Я. Сабат, В. Хруник, М. Волянський, М. Гриньків, М. Корецький.

По \$ 1.00: Г. Пригода, І. Клім, С. Кіт, В. Притула, М. Королевич.

АЛЕНТАВН, ПА.

Збірщики: М. Іванів, І. Стасів, А. Проць і С. Муха — \$ 349.50. Листи чч.: 897, 898 і 900.

\$ 15.00 — І. Швець.

По \$ 10.00: М. Іванів, О. Білинський, М. Пукшин, М. Путько, М. Баранчак, І. Стасів, В. Базилляк, А. Проць, О. Наконечний, І. Гузар, Д. Гудз, В. Огородник, о. Д. Савча.

По \$ 5.00: І. Ковальський, П. Кривоніс, І. Чаплинський, І. Павлюк, С. Петровський, І. Морковчук, І. Федорак, А. Маркович, С. Голод, І. Ганич, Кисілевська-Каралупа, А. Гачкевич, М. Тарнавська, В. Перон, Д. Паращак, М. Іванісік, А. Войцікевич, С. Муха, о. Т. Варіляк, Т. Чубенко, І. Процак, Ф. Красіні.

По \$ 4.00: І. Драбик, С. Худолій.

По \$ 3.00: І. Кулик, С. Кацапір, М. Белзецький, І. Вус, Б. Дудик, В. Кузьмак, М. Йовик.

По \$ 2.00: О. Лепета, І. Тищенко, Є. Змій, П. Кравчук, М. Свирида, Й. Пограничний, П. Романишин, В. Белзецький, В. Печений, В. Галевич, П. Мотрук, І. Мотрук, Ю. Мотрук, В. Пипюк, П. Мешко, М. Турко, М. Юрічко.

\$ 1.50 — Я. Зінченко.

По \$ 1.00: М. Боцко, Т. Саміла, В. Барняк, І. Бручак, М. Рудакевич, В. Фартух, С. Маркович, Р. Бачинський, Р. Звірик, П. Горбаль, М. Хомка, П. Гомка, д-р С. Влащак, В. Воднарчук, Д. Гулич, Г. Лисиканич, М. Савка, І. Ядловський, П. Горбовий, О. Мотузко, І. Горбач, В. Романишин.

ОМАГА, НЕВР.

Пожертви на св. Служби Божі за бл. п. Степана Бандери. Св. Літургію відправляє Всеч. о. Яр. Свищук; гроші із тих св. Літургій будуть переслані до Організації ОЧСУ в Нью Йорку для Шановної Родини Покійника.

По дол.: 5.00: Українська Американська Громада, Назарук Микола, Воробець Михайло, Болюбаш Семен, Продивус Олекса, Лобур Михайло, Дуган Андрій, Міцак Василь, Гошуляк Михайло, Поцай Іван, Проців Матей, Геленда Ярослав, Пацай Евген, Ільчишин Михайло, Дуркалевич Михайло, Воробець Іван, Продивус Володимир, Ткачишин Теодор, Шелевич Роман, Ткачук Григорій.

Дол. 4.00 — Анна Бучковська.

Дол. 1.00 — Чехут Олена.

Разом дол. 105.00.

СПОКЕН, ВАШИНГТОН

Збірщик: Анатоль Демусь, дол. 17.50, ч. збіркової листи: 351.

По дол. 5.00: Радзеп Атік (хорват), Анатоль Демусь.

По Дол. 2.00: Теодор Бац, Ларіон Максименко, Петро Касперський.

Дол. 1.50 — Михайло Польовий.

По дол. 1.00: Іван Корник, Микола Коржик.

АЛЛЕНТОВН, ПА.

З Академії в честь сл. п. Степана Бандери дол. 60.22.

Дол. 10.00 — о. Дмитро Т. Савка.

Дол. 5.00 — Лука Облещук.

Продовження на стор. 3-ї обкладинки)

ВІСНИК

I. Хорольський

ДЕРЖАВНИЦЬКИЙ РОЗУМ ПЕРЕМІГ

Французькі національні збори надали урядові де Голя надзвичайні повновластя. Президент має право видавати закони, не узгіднюючи їх в парламенті. Сталося це після капітуляції французьких бунтарів, т. зв. патріотів в Альжирі. Провідні сили ребелії складались з військової верхівки окупаційної армії, що налічує півмільйона вояків в Альжирі, а підтримували її політичні кола французької імперіяльної політики.

Хтось скаже: диктатура де Голя, а може й слізозу пустить з приводу занехання принципів демократії. Не диктатура, а перемога здорового національного глузду, яка приходить в критичних часах життя спільнот. Поширення повновластей президентові дасть змогу урядові укоськати деструктивні сили в країні, які не раз давалися визнаки Франції за останні 180 років, після Французької революції, на протязі яких кожне покоління повставало проти ладу і укладу, створеного попередниками. Гаряча нація, як про французів висловився ще Цезар, в цих змінах розхитувала національний організм, знекровлювала провідну перству, а влада в обезголовленій країні часто опинялась на вулиці.

Нинішня П'ята Республіка, на чолі з президентом де Голем, то вже друга зміна державної конституції за 15 років, після другої Світової Війни. Здавалось, що безвиглядна війна з альжирцями, в час якої і покликано уряд П'ятої Республіки, образумила французькі політичні кола. Проте, так не сталося, — недуга зайдла далеко в організм нації. Лише 20 місяців тому, французька колоніяльна верхівка в Альжирі, разом з генералітетом окупаційної армії висунула де Голя на президента країни з широкими повновластями, вірячи, що він, як найавторитетніша людина Франції, зуміє розв'язати альжирську проблему і виведе країну

з ганебної війни проти альжирців, „провина” яких лише в тому, що їх колись завоювала Франція.

Коли б попередники де Голя, з урядів IV республіки мали державницький хист і розум, то не кинули б вони країни в безперспективну війну, а задоволивши слушні природні права альжирців уникнули б її. Тим більше, що Франція — багатюща країна і не потребує тримати Альжир, як французький департамент, тоді, як сусідні з ним Туніс і Марокко унезалежнені.

Ставши на чолі держави, де Голь збагнув, що в інтересах Франції є покінчити з кровопролиттям в Альжирі і, давши альжирцям право самим найти „свободу їхнього вибору”, утримати дотеперішню колонію з Францією. Проголошення права на самовизначення Альжиру 16 вересня минулого року хоч і не задовольнило підопічних альжирців, бо обставлено його багатьма умовностями, але то був значний поступ у французько-альжирських відносинах. Вперше державний муж Франції визнав офіційно право альжирців самим вибрати форму політичного життя — самовизначитись. Знаючи гарячу вдачу своїх земляків, а зокрема настрої мільйона колоністів, що, живучи в Альжирі, вважають його, з дев'ятьма мільйонами альжирців департаментом Франції, де Голь свою декларацію обставив багатьма умовностями. Проте, така обережна форма не вдовольнила колоніяльних політиків Франції, які звикили вважати, що „Альжир — це Франція”. І це тоді, коли боротьбою проти колоніялізму охоплено цілий материк Африки.

Ті ж самі політичні кола, що 20 місяців тому (травень 1958 року) висунули де Голя рятувати Францію, вбачали в обережних заходах його зраду інтересів Франції і вчинили ребелію проти свого уряду. Французи стали проти фран-

цузів, щоб утримати під опікою альжирців. Так звані патріоти, бунтарі мали підтримку і в парламенті. В бунт втягнено було територіальну гвардію і частини окупаційного війська. Франція стояла напередодні горожанської війни. Характеристично, що в політичній агітації проти свого уряду ребельянти послуговувались гаслами поборювання „культу особи”.

**

Розважаючи над подіями, що мали місце в Альжирі, важко найти якийсь глузд чи політичну логіку в тій затії. Бо ж керівники заколоту не могли надіятись на перемогу, коли в Альжирі є півмільйонова армія, не могли сподіватись і на підтримку альжирців, проти поступок яким вони виступали. Єдине, в що вони могли вірити, це в те, що де Голь не найде відваги рішуче стати проти них, а пробувати не узлагоджувати ситуацію і не наважиться звільнити ненадійних командирів в критичних обставинах.

В кожній імперії витворюються імперіальні типи. Є вони і в Франції. Керівники бунту, це люди засліплени імперським комплексом, через який вони не здібні бачити дійсності такою, як вона є, бо очі їхні, як говорив Талейран про династію Бурбонів, так встановлені, що вони уміють бачити тільки минуле. Атрафія державницького глузду чи інстинкту є типовою притаманністю стрюхлявілої анаціональної верхівки, що витворюється в імперських укладах.

Під час капітуляції один з бунтарів звернувся до вояка національного легіону, що оточив бунтарів і заявив: „ми здаємося і я не хочу бути французом, я хочу бути німцем”. На це легіонер (німець з походження) зауважив: „Я

„VISNYK” — „THE HERALD”

Published by Organization for Defense of Four Freedoms of Ukraine, Inc.

Monthly except July and August when bimonthly.
Second class postage paid at General Post Office,
New York, N. Y.

I. Wowczuk Editor in Chief

Adress: P. O. Box 304, Cooper Station,
New York 3, N. Y.

vas не розумію, вчора ви хотіли вмерти, щоб Альжир був французьким, а сьогодні хочете стати німцем”. Поведінка типова для людей з атрофованім почуттям національної гордості. Імперіальна політика виховує цю недугу. У нашій історії маємо її в малоросійстві, що було і є одною з головних причин нашого бездержавного буття.

Припустім на хвилину, що на чолі Франції в тій критичній ситуації був би не де Голь, а людина типу Бідо, який за інформаціями преси мав, після плянованого перевороту ще в листопаді минулого року, очолити уряд Франції. Один нерозважний крок, чи хитання і країна опинилася би в хаосі горожанської війни. За всім днів напруги, коли французи виступили проти себе, в час, коли країна є в війні з Альжиром, де Голь, уникаючи кровопролиття, застосував до бунтарів тактику політичного вимору. Не відступаючи ні на крок від своєї декларації про право альжирців самовизначатись, забезпечення якого є єдиною розв’язкою для нинішньої Франції, де Голь виявив всі прикмети державного мужа-провідника. До цієї ролі, кажуть, він готувався довго. Ще молодим офіцером він писав, що в критичній ситуації людина з прикметами провідника має і повинна зайняти рішучу поставу і з неї не відступати, розуміючи свою відповідальність.

В своїй поведінці в ці критичні для Франції дні, де Голь де в чому нагадував Наполеона. Промовляючи до французів через радіо 29 січня, він, одягнений у військову уніформу, сказав: „Я надів цю уніформу, щоб показати вам, що до вас звертається не тільки голова держави, а й генерал де Голь”. Заявивши, що від своєї програми він не відступить ні на крок, де Голь у своєму зверненні підкреслив, що Францію може вивести з імперської біди тільки політика самовизначення Альжиру. Рішуча і розважна поставка державного мужа, що зумів в своїй самотності стати вище свого оточення, зробила вирішний вплив і стався перелом. Нація підтримала де Голя і одностайно стала з ним. 12 мільйонів робітництва, серед якого є поважні впливи і комуністів, проголосили одногодинний страйк, як вияв підтримки президентові. Бунтарі змушені були скапітулювати. У Франції переміг державний розум, завдяки рішучій поставі її президента.

Хозе Ортега і Гассет

БУНТ МАС

IV

ЗРІСТ ЖИТТЯ

Влада мас і піднесення рівня, що вказує на височину часу, — це в свою чергу лише ознаки повнішого і ширшого факту. Цей факт майже гротескний і неймовірний у своїй ясній чіткості.

Полягає він просто в тім, що світ раптом з'є разом зросло життя в ньому. Зненацька воно стало дійсно всесвітнім; я маю на думці, що для нинішньої пересічної людини зміст життя об'їмає цілу планету; що кожна одиниця, за звичкою, живе життям цілого світу. Десь по над рік тому мешканці Севільї слідкували по годинах у своїх популярних часописах, що діялося з кількома людьми близько бігуна; щобто на розжареному тлі андалузького краєвиду пропливали крижані гори. Ні один клаптик землі вже не є замкнений в своєму геометричному розміщенні, а впливає на різні ділянки життя в інших частинах планети. Згідно з принципом фізики, що речі знаходяться там, де вони діють, ми можемо признати справді дієву повсюдність в будь-якій точці на земній кулі. Ця близінні далекого, ця присутність неприявного, розширила в нечуваній мірі обрій кожного життя.

І світ з'є також у часі. Передісторія й археологія відкрили історичні періоди фантастичної тривалости. Суцільні цивілізації й імперії, що донедавна навіть не підозрівали їх назв, прилучено до нашого знання, мов нові континенти. Ілюстрований журнал і екран перенесли ці віддалені клапти землі безпосередньо перед очі народу.

Але цей просторово-часовий зріст світу сам собою не мав би жадного значення. Фізичні простір і час — це абсолютно безглузді аспекти всесвіту. Тому культ чистої швидкості, яому покищо віддаються наші сучасники, — більш оправданий, як звичайно допускають. Швидкість, що складається з простору й часу, не менш безглузда, як її складники; але вона служить на те, щоб їх виключати. Одне безглуздя дається перемогти лише іншим. Для людини це питання чести — тріомфувати над

космічним простором і часом¹), що позбавлені всякого сенсу, і нема з чого дивуватися, що це дас нам дитячу насолоду — пустити в дію чисту швидкість, яка вбиває простір і здавлює час. Виключаючи їх, ми їх оживляємо, ми їх використовуємо для своїх намірів, ми можемо бувати в більше місцях як раніше, вирушати та прибувати частіше, споживати в коротшому життєвому часі більше космічного часу.

Але, кінець-кінцем, дійсно важливий зріст світу не полягає в його збільшених розмірах, а в тім, що він об'їмає більше речей. Кожна річ (ми беремо це слово в найширшому розумінні) — це щось, що можна бажати, задумувати, творити, нищити, знаходити, споживати чи відкидати; всі ці поняття окреслюють життєві дії.

Візьмім яку небудь із наших дій; наприклад, покуп. Уявім собі двох людей, одного з нашого, а другого з 18 сторіччя, що мають такі самі достатки, співмірно з вартістю грошей в обох епохах, і порівняймо репертуар купна, що лежить перед одним і другим. Різниця майже неймовірна. Кількість можливостей, що відкриваються перед сьогоднішнім покупцем, стає фактично безмежною. Нелегко уявити й забагати якоїсь речі, що не існує на ринку, і навпаки: неможливо людині уявити й забагати всього, що є в продажу. Може хтось сказати, що, із співмірно рівними достатками, людина наших днів не зможе купити більше, ніж людина з 18 сторіччя. Це неправда. Сьогодні можна купити більше речей, бо промисловість знишила ціну майже всіх предметів. Але, зрештою, мені було б однаково, якби це була правда, бо це ще більше підтвердило б мої міркування.

Дія купування кінчається рішенням купити певний предмет; алеж перед тим мав прийти вибір, а вибір починається усвідомленням усіх можливостей, що дас ринок. Звідси випливає, що життя, в аспекті „купування”, полягає передусім у переживанні можливостей покупу, як таких. Коли говоримо про наше життя, ми звичайно забуваємо річ, що мені здається най-

1) Саме тому, що життєвий час людини обмежений, саме тому, що вона смертна, вона прагне тріомфувати над віддаллю і над припізненням. Для Бога, що Його буття безсмертне, авто не мало б сенсу.

істотнішою: наше життя — це передусім постійна свідомість того, що нам можливе. Коли б у кожну мить ми мали перед собою всього тільки одну можливість, то не було б сенсу називати це можливістю. Це була б радше гола небхідність. Але в дійсності це чудове явище, що звється життям, має ту істотну особливість, що перед ним завжди відкривається кілька виходів, які через свою кількість набувають характер можливостей, між якими ми маємо вибрати²⁾. Сказати, що ми живемо — це сказати, що ми знаходимося в оточенні окреслених можливостей. Це оточення ми звичайно називаємо „обставинами”. Усяке життя — це знаходиться в „обставинах” чи в світі³⁾. Бо це ж первинне значення поняття „світ”. Світ — це репертуар наших життєвих можливостей. Отже, це не є щось відокремлене й чуже нашому життю, а це його справжня периферія. Світ становить те, чим ми можемо бути, нашу життєву потенціяльність. Вона мусить обмежитись, щоб здійснитися, чи іншими словами, ми осягаємо лише маленьку частину того, чим ми можемо бути. Тому нам здається, що світ такий величеський, а ми в ньому такі малесенькі. Світ чи наше можливе життя є завжди більше від нашого призначення чи реального життя.

Але тепер я хочу тільки відзначити, як життя людини зросло в вимірі потенціяльності. Воно розраховане не безмежно ширший обсяг можливостей, ніж раніше. В інтелектуальній царині воно тепер знаходить більше шляхів мислення, більше проблем, більше даних, більше наук, більше точок зору. Тоді як служби й посади в примітивному житті можна нарахувати майже на пальцях однієї руки — пастух, мисливець, воїн, маг, — то сьогодні список можливих занять є незмірно великий. Подібну річ зустрічаємо в царині насолод, хоч їх каталог не такий рясний, як в інших ділянках життя, і це явище серйозніше ніж припускають. Все таки, для людини середніх прошарків, що

2) В найгіршому разі, коли б світ здавався звуженим до одного виходу, завжди був би другий вихід: покинути світ. Він являється частиною світу, так як двері є частиною кімнати.

3) Так уже було сказано в передмові до моєї першої книжки: *Meditaciones del Quijote*, 1916. В *Atlantidas*, це з'являється під назвою „обрій”. Див. нарис *El origen deportivo del Estado*, 1926, зібраний у сьомом томі *El Espectador*. (Див. *Obras Completas*, II том, 601 ст.).

живе в містах — а міста є зображенням сучасного буття, — можливості втіх зросли неймовірно впродовж не цілого сторіччя.

Але зріст життєвої потенціяльності не обмежується досі сказаним. Вона зросла також у безпосереднішому і більш таємничому сенсі. Є сталий і загальновідомий факт, що в фізичних і спортивних зусиллях сьогодні доконують таких подвигів, що геть перевершують усі минулі. Мало подивляти кожен із них і признасти, що він побиває рекорд; треба відмітити, як нам западає в свідомість їх частота, переконуючи нас, що людський організм посідає в наш час більшу потужність ніж раніше. Бо подібну річ зустрічаємо в науці. Всього за кілька десятиріч вона неймовірно розширила свій космічний обрій. Айнштайнова фізика простує через такі необсяжні простори, що стара Ньютона фізика займає в них тісне горище⁴⁾. І цей екстенсивний зріст зумовлений інтенсивним зростом наукової точності. Айнштайнова фізика постала через увагу до найдрібніших різниць, що ними раніше нехтували, що на них не зважали, бо вони здавалися без ваги. Та виявляється, що атом, який учора був межею світу, сьогодні так розрісся, що аж перетворився в цілу плянетну систему. Тут я не маю на увазі, що це могло б означати для удосконалення культури — це мене тепер не цікавить — я маю на увазі зріст суб'єктивної потуги, на який це все вказує. Я не підкresлюю, що Айнштайнова фізика точніша від Ньютона, а що людина Айнштайна здібна на більшу точність і свободу духу ніж людина Ньютона⁵⁾; так само як чемпіон боксу дас сьогодні удари важчого калібру ніж давав раніше.

Як кіно й ілюстровані журнали зводять на очі пересічній людині найвіддаленіші місця плянети, так часописи й розмови дають їй відомості про інтелектуальні подвиги, що їх під-

4) Ньютоновий світ був безмежний; але ця безмежність не мала розміру, а була пустим узагальненням, абстрактною, пустою утопією. Айнштайновий світ обмежений, але повний і конкретний в усіх його частинах, тому це є світ багатший на речі і фактично більший розміром.

5) Свобода духу, себто потужність інтелекту, залежить від здібності дисоціювати їх, як показав Koehler у своїх дослідах про розумові здібності шімпанзе. Ніколи людський розум не мав більшу спроможність дисоціювати, як тепер.

твірджають нововинайдені технічні апарати в вітринах. Все це сповнює її свідомість враженням неймовірної потуги.

Я не хочу сказати цим, що людське життя сьогодні краще як в інші часи. Я не говорив про якість сучасного життя, а тільки про його кількісний чи потенціяльний поступ. Я вірю, що оцім я точно описую свідомість нинішньої людини та її життєвий тон, що полягає в почутті вищої потенціяльності, ніж будь-коли, тоді, як усе минуле здається скарлілим.

Цей опис був потрібний, щоб заперечити писанину про занепад, а зокрема про занепад Західу, яка сповнювала атмосферу останнього десятиріччя. Згадаймо моє попереднє міркування на цю тему, що мені здається таким простим як і самозрозумілім. Годі говорити про занепад, не уточнивши, що саме занепадає. Чи цей пессимістичний термін стосується культури? Чи занепадає європейська культура? Чи, може, тільки занепадають національні організації в Європі. Припустім, що так. Чи це вистачає, щоб говорити про занепад Західу? В ніякому разі. Бо такі форми занепаду — це частинні спади, що стосуються другорядних первинів історії — культури і націй. Є лише один абсолютний занепад: він полягає в упадку живучості; а він існує лише тоді, коли його відчувають. З цієї причини я затримався на обговоренні явища, що його часто недобачають, а саме, свідомість чи відчуття, що кожна епоха має свою життєву висоту.

Це навело нас на тему „повноти”, що її відчували деякі сторіччя супроти інших, які, навпаки, вважали, що вони впали з більших висот, зі старовинних і близкучих золотих віків. І під кінець я відзначив явний факт, що наш час характеристичний дивним переконанням, що він перевищує всі інші минулі часи; більше того: він нехтує всім минулим, не признає класичних і взірцевих епох, а натомість дивиться на себе, як на нове життя, що його не можна звести до нижчих старовинних форм.

Я сумніваюся, що можна зрозуміти наш час, нехтуючи цим спостереженням. Бо ж то якраз його проблема. Якби він чувся занепалим, він мав би інші епохи за вищі від себе, а це було б одне й те саме, як поважати, подивляти й шанувати їх формотворчі принципи. Наш час мав би чіткі й непохитні ідеали, хоч був би

неспроможний здійснити їх. Але правда цілком протилежна: ми живемо в час, що чує в собі неймовірну здібність творити, та не знає що творити. Він панує над усіми речами, та не є паном самого себе. Він чується розгубленим у власному багатстві. Маючи більше засобів, більше знання, більше технік ніж раніше, виявляється, що сучасний світ простує шляхом найнешасливіших світів: просто пливе собі течією.

Звідси походить ця дивна двоїна потужність і непевність, що загніздилася в сучасній душі. Вона в подібному становищі, як регент під час неповнолітності Людвіка XV: казали, що він мав усі здібності, крім здібності вжити їх. Багато речей здавалися вже неможливими дев'ятнадцятому сторіччю, з його непохитною вірою в поступ. Сьогодні, просто тому, що все нам здається можливим, ми передчуваємо, що також найгірше є можливе: регрес, варварство, занепад⁶). Сама собою це не була б погана ознака: це означало б, що ми знову знаходимо контакт з непевністю, конечною для всякого життя, з болючою та солодкою тривогою, що криється в кожній хвилині, якщо ми вмімо пережити її до самого ядра, до самих тремких надр. Звичайно ми сахаємося намацати це жаске пульсування, що обертає кожну широ пережиту мить у маленьке скороминуче серце; ми натуруємося, щоб знайти безпечність і очулились проти корінного драматизму нашого призначення, заливаючи його звичаями, звичками, шаблонами — всяким хлороформом. Отже, це корисно, що вперше по майже трьох сторіччях ми зі здивуванням знаходимо, що ми не знаємо, що станеться завтра.

Всякий, хто поважно ставиться до свого буття і бере повну відповідальність за нього, відчуває своєрідну непевність, що завжди держить його на сторожі. Римський впоряд обов'язував вартових легіону до такої позиції: тримати пальці на устах, щоб не задрмати і держатися насторожі. Це непоганий жест; здається, що він накладає ще німішутишу на нічне мовчання, щоб підслухати таємне проростання майбутнього. Упевненість епох повноти (як в минулому сторіччі) — це оптичне викривлення,

⁶⁾ Звідси походять різні діагнози занепаду. Не те, що ми занепали, а що ми готові допустити всяку можливість і не виключаємо можливості занепаду.

Е. Маланюк

ILLUSTRISSIMUS DOMINUS MAZERA

(В 250-ліття смерти)

(Закінчення)

V

Фактичний політичний стан — протекторат (з досить виразною колоніальною тенденцією — порівняймо стан сучасних сателітів!) — Мазепа приймає як політичну дійсність, як базу і можливу відскочню до можливого майбутнього.

Ще бо існує адміністраційна система Богданових полковництв держави Війська Запорізького, ще є сякі-такі кордони навіть з митницями, ще є, хоч Руїною до кореня розгойдане, напів-схематизоване і досить здеморалізоване, але, все ж, національне суспільство, і ще є найістотніше — Армія, яку очолює і якою — з напівзв'язаними, щоправда, руками — керує.

Що веде до нехтування майбутнім, віddaючи його керму механізмові всесвіту. І прогресистський лібералізм і Марковий соціалізм гадають, що їх вимріяне майбутнє сповниться невідступно, з неодмінністю подібною до астрономічної. Приспавши сумління цією ідеєю, вони випустили з рук стерно історії, перестали бути насторожі, стратили спрятність і дієвість. Отак життя вирвалося ім з рук, зробилося зовсім непокірним і сьогодні пливе навмання, без визначеного курсу. Під свою маскою щирого футуризму прогресист не турбується майбутнім; він переконаний, що воно не має несподіванок чи таємниць, пригод чи ґрунтовних новизн, — він певний, що світ піде вже простою дорогою, без закрутів чи повернень, і тому він гамує свою тривогу за майбутнє і остаточно влаштовується в сучасному. Не диво, що сьогодні світ здається нозавбленим плянів, сподівань та ідеалів. Ніхто не взявся підготувати їх. Отак виглядає дезертирство керівних меншин, що завжди знаходиться на відворотному боці бунту мас.

Але вже пора повернутися до цієї теми. Підкресливши відрадну сторону, що являє тріумф мас, слід глянути тепер на його друге, жаскіше лице.

Але при тім не забуваймо, що територія Мазепинії України вже є пляново-стратегічно обсаджена системою московських залог і що навіть серце країни — Київ є осідком московського воєводи (до речі — зятя Самойловича; ініціатива Брюховецького знайшла офіційну формулу в т. зв. Коломацьких р. 1687, що обов'язували Мазепу, статтях: „народъ Малороссійскій всякими мѣрами и способы съ Великороссійскимъ народомъ соединять и въ неразорванное и крѣпкое согласие приводить супружествомъ . . . ”).

Машина царства Московського, хоч скрипіла, хоч опинялася часом без машиніста, все ж, не зупинялася і діяла, особливо на землях пограбованих, завойованих і „примучених“ — образ добре знайомий нам тепер. Два основні ресорти машини — Пітошний Пріказ (поліція, розвідка, терор) та Посольський (розвідка, дипломатія, шпигунство) — функціонували справно і безперервно: внутрішні події, навіть бунти й перевороти — на праці цих ресортів не відбивалися (яка аналогія з сучасністю!).

Історик доби Мазепи мусів би докладно зупинитися на першім десятилітті його гетьманування, що так драматично розпочалося року 1687 перепровадженням Москвою „революційним“ усуненням Самойловича, що було почасти наслідком політичної хиби ще Виговського, який, певно несвідомо, допустив Москву до ролі арбітра у внутрішньо-українських справах.

До року 1692, цебто до т. зв. бунту Петрика (канцеляриста Гетьманської Канцелярії — Петра Іваненка), отже коло 3-4 літ, — перед Мазепою ще не з'являється рішальних чи налагальних проблем. Гетьман часто їздить до Москви, з якою має — через впливових вельмож — якнайліпші відносини (це викликано на Україні незадоволення і, в зв'язку з московською там практикою — обурення, що й висунуло Петрика). Гетьман якби „патронує“ Петру (згодом перший з чужинців „визнає“ його р. 1698 царем).

Розуміється, хвилі Руїни ще здіймаються. Нав'язана „союзником” війна з Кримом триває і вимагає великих жертв, а часом і дошкульних зрешень. Але в цей самий час на Москві відбувається розклад, властивий закінченню історичної доби. На троні зміняються посидільці. Боярство, як провідна верства, вдруге (по Івані IV) хилиться до неминучого упадку. В Стрілецтві (ц. т. в Армії) не вгавають бунти... Якщо протягом свого першого, згрубша, десятиліття Мазепа виказав таку аж „самоотвержену” лояльність до Москви, по-значену кров'ю нещасного Петрика і надто зловісним та морально убійчим засланням на Сибір Семена Палія, то належить припускати, що Мазепа мусів на все те мати якісь дуже важкі, хоч і близче невідомі нам, рації. Бо ж напевно не ходило в останнім випадку про контроверсію, мовляв, „аристократа” Мазепи з „демократом” Палієм, а був фатальний сплет політичних і мілітарних наслідків страшного факту: розполовинення живого тіла Батьківщини і підлегlosti тих половин чужинним державним центрам. А це ж і було найфатальнішою спадщиною саме Руїни.

VI

Якщо Хмельницький, а початково й Виговський, ще мали на шахівниці Східньої (ба й почаси Південно-Східньої) Европи певну ініціативу, то Мазепа тієї ініціативи вже не мав. Руїна віддала ту ініціативу Варшаві і Москві та, частково, лише „за традицією”, кримській Туреччині.

Як політик і навіть як полководець — Мазепа, силою того факту, міг лише достосовуватись. І з подивом і пошаною, але й з пекучим болем, спостерігаємо ми, як саме він те своє прокляте завдання виконував. Виконував в умовинах суспільного розкладу, остаточного матеріального зубожіння країни, морального занепаду й духового розхиту. Виконував, за помічників маючи вже не Виговських і Немиричів, а надламаних Горленків і Апостолів, частіше ж просто одвертих Кочубеїв. Навіть стовпи незавершеної будівлі Богданової були скрушені.

І коли, нарешті, вдарив громовий час і треба було р. 1700 — а це був рік розгрому 8-тисячною армією Карла XII 40-тисячної армії Петра I під Нарвою, коли треба було Мазепі „достосуватись” до щойно розпочатої т. зв. Пів-

нічної Війни, то час той застас Мазепу щонайменше понад 60-літнім*), а його московського протектора 28-літнім втіленням скаженої енергії, новою дієвою особою історії, особою, свідомою того, що починає на Сході Європи нову добу і тій добі належить. Мазепа ж входить в ту нову добу як хтось, хто з попереднього століття „залишився”, як хтось, хто — по загибелі цілого свого покоління — зацілів, але вже не знаходить ані ровесників, ані соратників...

Мазепа, що історіософічно був пророцтвом про далеке майбутнє, був двохсотлітньою проекцією на екрані вже нашої доби, — історично був сином другої половини героїчного XVIII століття. Він був людиною епілогу Козацької Доби.

Варто не забувати таких, чисто-аритметичних даних:

Під Полтавою Карло XII мав 27 літ, Петро I — 37, а Мазепа, в кожнім разі повних 70 (коли ж прийняти за його рік народження р. 1629, то — повних 80 літ). Такий вік може бути благословений для кабінетного політика, але для чинного полководця тих часів, хоч би й надгеніяльного, такий вік був, безсумнівно, катастрофою!

VII

Можна з певністю припускати, що розум Мазепи невисипуше працював і обраховував всі теоретичні можливості в очікуванні на час і годину, хоч ті бурхливі роки 1700-1708 якнайменше до спокійних обрахунків надавалися.

Вже несподівана поява на історичній сцені такої постаті, як Карло XII (як кожне з'явлення великої людини!) — була поза межами „теоретичних” обрахунків.

Занадто в багатьох напрямках треба було Гетьманові діяти одночасно і безупинно: економіка країни, фінанси, соціальні (ц. т. міжстанові) противенства, постійне вишарпування Петром окремих корпусів і загонів Армії, пекуча і складна справа Правобережжя, будівництво, школництво... І все під акомпанімент доносів любезних земляків!

*) Вік Мазепи становить також таємницю в ряді інших. Рік народження його вагається від р. 1629 по р. 1644. О. Оглоблин приймає рік 1639 — на підставі згадки в листі П. Орлика. Автор одної з найліпших монографій про Мазепу — Ф. Уманець приймає рік 1629.

Обрахунок — теоретично — був без закиду. Карло XII саме р. 1707 є в зеніті воєнної слави. В очах сучасної Європи — то новітній Александр Македонський. Союзу з ним шукає могутня Франція і, навперейми, Англія. Петро робить величезні дипломатичні зусилля, щоб Карло повернув йому хоча б Петербург... Але Петро одночасно з скаженою енергією творить постійну модерну армію. І за тих вісім (по нарвському розгромі) літ, від р. 1700 до р. 1708 доводить її чисельність, при помочі „кабацьких”, митних і спеціальних „драгунських” та „корабельних” податків, — до 100.000! Петро, нічим внутрі своєї держави не обмежений, не зв'язаний, — не зупиняється перед найбрутальнішою девальвацією грошей, а, одночасно, економічно висисає заграбовані землі — і то двома помпами: податків звичайних і контрибуцій, стягуваних безпосередньо штабами окупантівих корпусів. „Воинскимъ дѣломъ мы отъ тьмы къ свѣту вышли и насы, которыхъ не знали въ свѣтѣ, нынѣ почитаются” — згадуватимиме він пізніше, вже по Полтаві. Все, що можна було і все, що в нормальній країні було б не можна, — Петро перед Полтавою зробив, хоч шанси його — теоретично кажучи — були мінімальні.

Але воєнне щастя — примхливе і зрадливе. Війна — то сплет ірраціональностей. Битва, як скаже пізніше Наполеон, — то одне рівняння, але з багатьма невідомими...

Тут не місце зупинятися на чисто-воєннім аспекті подій і на Полтавській баталії — зокрема. Зрештою, існує відносно-багата спеціальна література, а також капітальна праця нашого автора, покійного генерала М. Юнакова. Нагадаймо лише головне: 1) брак попереднього стратегічного узгодження поміж 27-літнім „кіннотчиком” вдачею — Королем та майже на півстоліття старшим — Гетьманом; 2) непередбачена загибель Батурина, як внутрішньої бази (постачання, артилерія, твердиня); 3) поранення Карла XII на самім початку веденого ним рішального бою. І багато, багато іншого. А серед того іншого не можна поминути таку немаловажну подію, як повстання Донського Козацтва під атаманом Кіндратом Булавіним, що адже тривало два повних роки — і як! — 1707 і 1708. Воно було задушене Петром, але Петро, опріч кровавих усміреній, випалювань станиць і інших „звичайних” для Москви спо-

собів, мусів воювати з Булавіним кількадесятисячними регулярними корпусами, аж поки — оточений в пожежі власної хати — К. Булавін застрелився 7 липня ст. ст. року 1708. До-кладно — на рік перед Полтавою!

Чому старий Гетьман, вже пару літ перед тим — пакуючи з Карлом (і з Лещинським), не використав того згубного для Петра (і Москви) повстання, повстання підтримуваного Січчю, але повстання, в якім Гетьман не міг не бути заинтересований? Це залишається однією з найтемніших таємниць таємничого Мазепи. Мало того, Мазепа, очевидно змущений не так Петром, як загальною ситуацією, взяв участь у ліквідації повстання Донців...

Немає сумніву, Мазепа протягом останніх 3-4 літ перед Полтавою робив можливе й неможливе, бо на одну карту поставлено було все, разом з власним життям, а який-будь відступ — був відтятій. Розумовий розрахунок політика й дипломата був вірний: шансів на мілітарну перемогу — поруч юного бога війни — було багато. Але всього того, що на Україні (і поза Україною!) мало бути зроблено, Мазепа не зробив... Може, з тієї простої причини, що зроблення всього того — в умовинах часу, обставин і „людського матеріялу” — переважало сили однієї (і вже немолодої) людини, якій, правдоподібно, не вистачало т. зв. шостого почуття (прочуття, інтуїції, відчуття імпондерабілії).

I Полтава „притрапилася”, сталася не як логічний вислід розумових калькуляцій політика, а як непередбачене (і розумом непередбачальне) чисто-воєнне заскочення. Заскочення трагічне і неуникнене.

VIII

Часто говориться про культурне будівництво Мазепи, але забувається при тім про політичну ідею і політичний сенс того будівництва.

Адже ж будівництво те не було подиктоване лише побожністю — безумовно побожного — Гетьмана, або тільки проявом його естетично-культурних уподобань і потреб, хоч вони, безумовно, коренилися в творчій натурі Мазепи.

Дійсність висуvalа значно більш пекучі потреби й завдання, що згадаймо хоча б таку налагальну потребу, як перебудову організації військової сили: перехід її від традиційної системи

ми, сказати б, „озброєного народу” держави Війська Запорожського до системи постійної регулярної армії — звичайної держави, що було очевидною вимогою доби, але що було, в умовинах майже колоніального протекторату Москви, — річчю либонь невикональною, бо така реформа вимагала б двох речей — часу і (відповідних) людей, а того і другого — було обмаль.

Коли станемо на точку погляду, що культурне будівництво Мазепи було — так би сказати — лише псевдонімом його будівництва державного, обмеженого обставинами, але, тим не менше, реального, — ми будемо близькі історичної правди. І тільки з такої точки погляду ми зможемо оцінити і далекосяглість замірів Мазепи, і велич його в історії нашої Батьківщини, велич, що є — для нашого національного інстинкту — безсумнівно... мимо полтавської катастрофи. Так само, як та велич Мазепи — інтуїтивно-мистецько — була безсумнівною для Байрона, Гюго, Словацького, Ліста чи Вернета, ба й ворога: мимо ретельного п поспішного виконування царського замовлення, А. Пушкін, бувши все ж поетом, не міг тієї Мазепиної величі — всупереч завданню — цілком приховати, хоча б поміж рядками своєї славнозвісної поеми, що залишається вікопомним зразком коктейлю брехні й майстерства, таланту й плавування, натхнення й самогвалту.

Мазепа не лише постійно відчував добре знайомого йому Демона Руйни, а й намацально бачив страшні наслідки Руйни в своїй щоденій практиці зверхника Країни. Це була руїна, що найменше, цілого покоління і Мазепа, напевно, дуже гостро уявляв собі, яким же страшним могло б бути покоління наступне, покоління відумірання Нації та пригасання історичної пам'яตі народу. І тому його державна стратегія була ширша за чисто-військову, бо обіймала, правдоподібно передовсім, боротьбу за молоде покоління, яке мало бути вільне від скаліченості батьків-сучасників і продуктів Доби Руйни.

І в цім змаганні з фатальним нуртом історії, з самим її фатумом — саме й полягає титанічна велич Мазепи.

Виростити покоління, здібне перебрати й перенести — на переломі століть — історичну па-

м'ять Державної Нації в майбутнє. Виплекати, викохати покоління, що переховало б суверенний Дух Нації. І Мазепа це робив, мимо всіх перешкод і протиріч своєї доби, мимо всіх інших надто пекучих завдань, свідомо й пляново, протягом рекордово-довгого, бо аж двадцяти-двохлітнього гетьманування. І саме це було генеральною лінією Мазепи. І саме це свідчило про його феноменальну, якусь аж телескопічну історичну далекозорість.

Цікавий, але й вимовний, факт: переможний тріумфатор — цар Петро — двічі пропонує Султанові за видачу переможеного, уміраючого і політично ніби мертвого Мазепу 300.000 таліярів — суму на ті часи астрономічну, бо вона перевищувала десяту частину державного бюджету новоповстаючої імперії. І факт не менш вимовний, що Султан, для якого „бакшіш” адже ж був річчю звичайною, двічі рішучо і обурено відкидає щедру пропозицію московського царя*).

Виквітом виплеканого Мазепою покоління був еміграційний Мазепин наступник — Пилип Орлик, абсолвент Київської Могилянсько-Мазепинської Академії, що їй розвиткові стільки часу і сил віддав старий Гетьман.

Це — у великій мірі завдяки виплеканому Мазепою поколінню „мазепинців” — ще три чверти століття існуватиме мілітарно й адміністраційно автономічна Гетьманщина, переховуючи серед перешкод і небезпек дух Нації та ідею Держави, передаючи їх, як смолоскип, поколінням наступним. А саме ім'я Мазепи стане гаслом і програмою і, як міт, переживе століття. І ворог мусітиме століттями змагатися з духом Мазепи аж до такої міри, що р. 1934 висаджуватиме динамітом кам'яні пам'ятки творчости Гетьмана — Михайлівський Золотоверхий Монастир та Миколаївський Собор в Києві, а року 1941 — під німецьким претекстом — навіть Лавру, якої будівничим і ктитором був Celsissimus et Illistrissimus Dominus Joannus Mazepa, Pater Patriae, Ecclesiae Defensorius.

*) Це не перешкодило султанському головнокомандуючому („великому визирові“) два роки пізніше випустити оточену московською армією і самого царя — за відповідний „бакшіш“. Цим було осягнено т. зв. Прutський мир, що перекреслив еміграційну акцію Пилипа Орлика. Що правда, Султан за це наказав „великого визیرя“ — повісити.

Так бо стояла на присвятній адресі-гравюрі, піднесеній року 1708 студеями й професорами Академії — їхньому невтомному державному Протекторові.

IX

Дописуючи в Києві, напередодні організованого ворогом голоду, 2-у книгу останнього IX тому своєї монументальної Історії, Михайло Грушевський дає рідку у нього спробу синтезувати добу Хмельниччини. Дає там він також свій портрет Богдана, портрет написаний яскраво, темпераментно, з дивною, як на вченого історика, пристрастю й навіть пристрасністю.

Писав бо це вже не професор Львівського Університету чи голову Наукового Т-ва Шевченка, а людина над скраєм близької могили, якій дано було чинно, як політикові, пережити вибух Мазепинського й Богданівського духу в р.р. 1917-18-19. Це писав історичний сучасник, якому доля присудила була очолити початок воскреслої Державності, а також пережити її трагічний смерк і на власні очі побачити контури Нової Руїни, Руїни вже ХХ століття. І то очима не дослідника, а сучасника й учасника.

Звідціль дивні у Грушевського-історика особисті нотки болю, досади, обурення... якби намагання — крізь обриси минулого — передати свій власний пекучий досвід сучасного.

Портрет Богдана вийшов справді живий (чому сприяли щедрі цитати з польського історика Кубалі), яскавий і вимовний, загострений майже неприхованою полемікою з Липинським, овіянний гірким колоритом поразки. Але в тім портреті є риси, вгадані дуже чуйно і, певно, влучно, бо вгадані не через шкельце архівного дослідника, а болем серця самовидця й учасника живого струму історії.

Підкреслюючи „владолюбство” й „стихійну силу” Богданову, Грушевський несподівано формулює:

Гетьманський осередок [Хмельницького] не виліз з функції штабу армії.

І далі, менш прикро, але синтетичніше й, певно, влучніше:

... в сфері державної політики... недостача ясного політичного пляну, державної ідеї... (підкр. Е. М.).

Що до „штабу армії” (— цікава чисто-психологічна риса: тут прорвалася власна нехіть історика до нашої Армії 1917-20 рр., нехіть в тих часах одверта і притаманна не лише Грушевському!), то адже ж дев'ять літ гетьманування Богдана була одна безперервна війна. Що ж дивуватися, що гетьманський уряд був звужений до розмірів військового штабу (і як боляче, додаймо з нашого власного досвіду, що таким „військовим штабом” далеко не був гетьманський уряд 1918 року!). В подібних обставинах уряди навіть історично-стабілізованих держав, силою речей, обертаються на Генеральний Штаб.

Що ж до браку „державної ідеї”, то тут Грушевський справді влучив в найболючіше місце. Бо титулярна заміна воєвідств Річипосполитої на полковництва, а староств на сотниківства, розуміється, то була жадна державна ідея (і як же, додаймо, це повторилося р. 1918!). Києво-могилянські інтелектуальні кола, кола вузько конфесійні, — дали, що могли дати: ідею воюючої „релігії грецької” від якої, до речі, залишався один крок до патріярха московського і яка в жаден спосіб не могла бути ані державною ідеєю, ані, тим більше, державною доктриною. А Генеральний Штаб, хоча б який талановитий та всеохоплюючий, такими проблемами не займається. Генеральний Штаб — і то в перервах миру — опрацьовує лише свою власну доктрину, та й то — базуючись стисло на вже готовій доктрині державній.

Зупинимося ми довше на цій побічній темі єдино для того, щоб подати ще одну, на наш погляд майже незалежну гіпотезу що до змісту й сенсу т. зв. культурного будівництва Мазепи.

Центром того будівництва остаточно була Києво-Могилянська, за Мазепи — Могилянсько-Мазепинська Академія. В часах Мазепи це вже не лише Вища Школа Богословія, — це вже справжній модерний університет (що про нього мріяв в Гадяцьких Пактах ще Виговський), навіть поширеній відділами музики й пластики. Київська Академія — це й мала бути ліaborаторія бракувавшої Хмельницькому державної ідеї. І гетьманування Мазепи — в його культурній політиці — направлено було на створення в країні своєрідного державного „клімату”, свого роду державницької

„передишкі” — в Академії й навколо неї — для покоління, що мало розпочати Нову Добу. Академія й мала бути варстатором державної доктрини...

Полтава перекреслила ці величні й далекосяглі заміри, але Академія, як єдиний тоді на сході Європи університет, ще жила понад століття. І допіру геть пізніші була здеградована і звужена до первісних розмірів Вищої Духовної Школи, ц. т. тоді, коли бувши абсолювенти Академії — волею й неволею — вже були збудували фундамент під культуру Петербурзької імперії. Але хіба в такім документі, як Орликова Конституція р. 1710, складена при обранні його Гетьманом в Бендерах, не відчувається виразний подих Школи, яка для стількох визначних імен в історії нашого народу — була незабутня *alma mater*.

Що між Мазепою й його Академією існувала особливо близька, якась інтимна лучність, свідчить може найвимовніше один документ (він згинув за варшавського повстання р. 1944 в руїнах музею Крашинських, але залишилися фотографії).

Це є, зрештою знана з монументальної праці Липинського („Z dziejów Ukrainy”), гравюра київського тогочасного гравера Данила Галаковського, що була під час якоїсь академічної урочистості піднесена Гетьманові р. 1708, отже на рік перед Полтавою, коли політичне рішення Мазепи вже ставало явним. Гравюра ця напевно була б знищена, як знищено було все, що мало найменший слід Мазепи, але якийсь відважний священик, а, може, й Єпископ, наказав підшити ту гравюру під св. Плащаницю. Гравюра (на шовку) представляє жахливий образ бурі, землетрусу, загальної руїни, з’яви якихось апокаліптичних потвор. Але на тім страшнім тлі невгнuto стойть величава постать Гетьмана, сперта на свій родовий герб, маючи праворуч себе шість алгоричних постатей муз і чеснот, а ліворуч — лише дві постаті: Віри й Батьківщини. Цікаво, що ціла гравюра, мимо своєї бурхливої теми, витримана послідовно не в панівнім тоді (і відповіднім до теми) стилі барокка, а в зразково-строгім — класичнім. І на стрічці, що вінчає гравюру, бачимо який же вимовний напис-цитату з класичного Горациі:

В. Січинський

ЧУЖИНЦІ ПРО МАЗЕПУ

(Закінчення з попереднього числа)

Пери (Peru, 1670-1732), англійський інженер на російській службі, який перебув у Росії 16 років, у творі про „Російську державу”, торкається також московсько-українських відносин. Він пише, що

„Шведський король Карл XII прийшов на Україну, запрошений туди генералом (чи гетьманом) козаків І. Мазепою, що живуть в цій країні і перебувають під протекторатом царя так, як раніше були під Польщею”.

Пери з обуренням описує нелюдське плюндрування царем (Петром I) гетьманської столиці Батурина і спеціально спиняється на особі героя Батурина гарматчика Конисена, родом саксонця, який командував гетьманською артилерією в Батурині. Конисен був смертельно поранений і ломаний москалями на колі вже мертвим...

Річард Вітворт (R. Whitwort, 1675-1725), англійський посол в Москві в рр. 1708-1710, у своїх спогадах, виданих в 1758 р., не раз згадує У країну й І. Мазепу. Він спиняється на загальному невдоволенні українців втручанням Москви в інтереси України:

Si fractus illabatur orbis,
impavidum ferient ruinae —

що можна б перекласти:

„Якщо буде треба, безстрашно поляжу під руїнами упадаючого світу”.

Внизу — патетична й, видно, повна надії присвята:

Celsissimo et Illustrissimo Domino D. Ioanni Mazera Exercituum S. C. M. Zaporoviensium Supremo Dusi — Divinitus Electo Dato Munito — Patri Patriae — Ecclesiae Defensori — Belli et Pacis Arcium Cultori ac Patrono — Hostium Immicorumque Perpetuo Victori — Utriusque Fortunae Moderatori Sapientissimo.

На жаль, Полтава не сталася „Вікторією” трагічного Адресата: змінлива фортуна зрадлива. Але Доба, що носить ім’я цієї Великої Людини, залишилася історичним актом духовно-культурного самоопреділення і політично-національного самоусвідомлення — на далекі потомні часи.

кви до українських справ та вкорочування їх свободи. „З цього виросло загальне невдоволення і повстання Мазепи, на бік шведського короля”. Після того —

„столичне місто Батурина було негайно здобуте і спалене (московським військом), і більше 6.000 осіб (мешканців Батурина) вбито, не розираючи віку й статі”.

Вітворт переконався, що руйнуюча сила царя спирається на московському народі (Natione Muscovites), бо поневолені Москвою народи не були вірні Москві. Англійський посол відрозняє московитів від українців, зокрема переконався про вищий культурний рівень українців. Вважає московських духовних осіб за неуків, „окрім нечисленних вивчених в Києві (educated at Chioff).

Про гетьмана І. Мазепу Р. Вітворт подає свою характеристику в своєму звідомленні з дня 10 листопада 1708 року. Р. Вітворт каже:

„І. Мазепа, маючи 70 років, був дуже багатим і бездітним. Він в повній мірі користувався повагою і довір'ям царя та управляв квітучою країною на правах майже монарха”.

Наприкінці Р. Вітворт робить такий висновок:

„Коли все це взяти на увагу, то стає тяжко дати собі правильний образ, чого і для якої мети гетьман у своїх рішеннях перейти в нове оточення і віддати себе новій діяльності”.

Ці слова Р. Вітворта чи не найкраще свідчать про безкорисність і патріотизм гетьмана, який заризикував і, нарешті, стратив ціле своє майно, добробут і власний спокій для служби своєму народові, щоб звільнити його від московської сваволі та визиску.*)

Британський посол в Москві уважно слідкував за розвитком подій шведсько-російської війни. Хоч посол спирався головно на московських інформаціях, але в багатьох випадках ставився до них критично і з застереженням.

В реляції з дня 21 листопада 1708 р., Вітворт інформував державного секретаря Бойле, про листи, які він одержав з царської канцелярії і висловлює своє здивовання, що ті листи „нічого не згадують про нещастя, яке правдоподібно, вплине на дальший розвиток

*) Маємо підтвердження цього розуміння також найближчими сподвижниками гетьмана. П. Орлик писав про І. Мазепу як того, хто „занедбав усім, що могло бути йому дорогим на світі, занедбав навіть життям, щоб тільки піднести свою Батьківщину й визволити її від московського ярма”.

подій, події про правдивість та існування яких не залишається найменшого сумніву — це перехід генерала Мазепи з цілою родиною і скарбами набік шведського короля ...”

В реляції з дня 20 лютого 1709 р. Вітворт пише своїй владі, з нагоди маніфестів царя:

„Цар видав декларацію, щоб пояснити козакам, що пан Мазепа замість створення вільної республіки, так як він обіцяв у своєму першому маніфесті (універсалі), в дійсності хоче їх привести назад під польську владу”.

В дальшій реляції з дня 21 серпня 1709 р. Вітворт подає брехливі російські відомості, які розповсюджував московський уряд, що, мовляв, турецький паша в Бендерах обіцяв передати Мазепу цареві.

Не довіряючи російським інформаціям, британський посол пише 30 жовтня 1709 р.:

„Кажуть, старий генерал Мазепа помер в Бендерах на початку вересня, але такі відомості дуже часто тут поширяють без всяких підстав”.

Наш огляд був би не повний, коли б ми не згадали численних інших авторів новітніх часів, що приділювали увагу важливим подіям на Україні доби Мазепи і самій особі гетьмана. Був це переломовий час, що вирішав цілу будучу консталіацію на Сході Європи. А героїчна постава Великого Гетьмана все була прикладом непоборності, лицарськості, найкращих ідеалів людства для оборони людської гідності, чести і волі.

Як чужинці з'ясовували собі крок І. Мазепи та взаємовідносини поміж Москвою і Україною, свідчить релюція французького представника в Варгороді Феріоля, який писав:

„Козаки не є природними підданими царя, вони тільки стали ніби під його протекцію, й ніхто не може обвинувачувати їх за те, що, бачучи, як нищать їв вольності (московити), вони піднесли повстання”.

„Магазин науки і літератури” у статті „Замітки по дорозі з Петербургу на Крим” (Геттінген 1711), подаючи про переїзд автора статті через Батурина, каже:

„Цілий народ (ц. т. Українці) з приємністю згадує часи, коли Україна була самостійна та з обуренням відноситься до спроб теперішньої (російської) влади, звернених до обмеження його давніх вольностей... По землях цього народу можна подорожувати куди безпечніше, аніж по найбільш поліційних державах. Цю ріжницю помітно головно з моментом переїзду з Москвиціни на Україну. Во на Москвиціні поштарі звичали попереджувати подорожників про небезпечні місця (від розбійників), але на Україні нема таких місць”.

Оде, власне різниця поміж культурою землі Мазепи і „підданих” Петра!

Вебер, голштинський посол в Петербурзі, у своїх спогадах (Франкфурт 1720 р.), подаючи деякі історичні відомості про Україну і козаків, писав:

„Гетьманські козаки підлягають гетьманові, що живе в Батурині. Це місто мало колись величавий замок і прекрасну церкву та старі й коштовні оборонні мури. Але коли Мазепа покинув царя, князь Меншиков зняв Батурина збройною рукою та зрівняв мало не ціле місто з землею”.

Про погром вчинений москвинами у Батурині і взагалі по цілій Україні, існують також інші західно-европейські джерела, що писали про це варварство з обуренням.

Французька Реляція до Міністерства закордонних справ у Парижі писала:

„Московський генерал (General Moskovite). Меншиков приніс на Україну всі страхіття помсти та війни. Всіх приятелів Мазепи безчесно катовано. Україна залита кров’ю, зруйнована грабунками і виявляє скрізь страшну картину варварства переможців”.

Вольтер у своєму знаменитому творі „Histoire de Charles XII”, що вперше вийшов в 1731 р., а згодом перевидано понад 100 разів, присвячує Україні не багато місця, але говорить про неї і Мазепу ядерними і переконуючими словами:

„Україна завжди прагнула свободи... Той, що правив у ті часи, називався Мазепа й мав колись ранг шляхтича Польщі, бо народився на Поділлі. Слава Мазепи спричинилася до того, що цар іменував його володарем України. Одного разу, як Мазепа був у Москві, звернувся до нього цар, щоб він (Мазепа) поміг зробити козаків більш залежними. Мазепа відповів, що становище України і характер її нації є непереможні для здіснення царських плянів. П’яний цар назвав Мазепу зрадником і загрозив, що посадить його на паль. Повернувшись на Україну, вирішив Мазепа повстати. Він хотів стати незалежним володарем і створити могутнє королівство з України і віддламків Росії. Це була відважна людина, далекозора, невтомна в праці, хоч поважного віку. Він з’єднався таємно зі шведським королем, щоб прискорити кінець царя...”

„Мазепа приніс королеві надію на підтримку своєму розумом у тій невідомій країні та любов усіх козаків, що розлучені на московитів прибували відділами у шведський табір... Один лише козацький володар Мазепа дав змогу втриматися шведам. Без його допомоги шведська армія загинула б від голоду та мізерії”.

ІІІ. Ф. Масон, француз на російській службі у своїх „Секретних споминах про Росію” 1800 і наслідуючих років, дає цікавий синтетичний огляд боротьби українського народу з Москвою.

„Козацька нація тратить незалежність, яку мала перед своїм об’єднанням з Росією. Її перестають щадити з хвилиною, коли переконуються, що цеувіде їм безкарно. Повстання великого гетьмана Мазепи викликане лихим трактуванням, дало початок до гноблення їх (козаків-українців) ще за царювання Петра I... Унія козаків з Росією була добровільна й умовна — їхні землі з бідою достатні для їхніх мандрівних перед та людності колись чисельної, були спільною власністю цілої нації. Жаден чужинець, навіть росіянин, не міг там осісти без дозволу загалу і Республіка з великою відвагою боронила своїх кордонів проти західників. Ось який був колись стан козаків, стан щасливий, коли порівняти їх колишню цілковиту незалежність з теперішнім цілковитим поневоленням росіянами, нинішніми їхніми панами або товаришами рабства. Від часів Мазепи, вони не мали більше великого гетьмана обраного з-поміж себе”.

ІІІ. Л. Лессюр, французький публіцист і член міністерства закордонних справ, в своїй „Історії Козаків” 1812 року подає влучну характеристику українців, що вони „уявляють собою живий доказ перемоги свободи над людьми, що народилися в неволі” та є відмінні тим від московитів. Про І. Мазепу пише:

„Роздивляючи добре ситуацію Карла XII, не можемо не помітити користі, які мусів йому дати союз з Мазепою”, а головне „дружній народ, готовий знищити російську армію”.

Про особу самого гетьмана подає, що він „до пізньої старости зберіг очі повні вогню, здорового духа і блискучий талант до розмови”. Україна, на думку Лессюра, мала двох великих мужів — Хмельницького і Мазепу.

З новіших часів, дуже інтересний опис подорожі по Росії і Україні **Роберта Бремнера** 1830 року, англійця, книжка якого була видана в Лондоні двічі в 1839 і 1840 р. Переїхавши московсько-український етнографічний кордон, автор не знаходить слів, щоб нагвалити Україну. Він пише:

„Після такого довгого подорожування в країні болота, дощу та холоду (в Москві) це відчуття радості було таке нове, що нам на радощах хотілося підкидати в повітря шапки та танцювати... Підсоння, що поступово поліпшувалося, тепер було дуже гарне. Південна рослинність стала помітною, кущі, овочі і квіти мали буйність іншого підсоння... Нехай читач нам вибачить наше захоплення. Та чи ж ми не находимося в Україні (Ukraine) — країні волі; бо ж ні один козак не кріпак так, як понижений російський селянин — ми ж в країні романтики і диких пригод, бо це земля Мазепи”.

Багато місця уділяє автор Полтавській баталії, знайомлючись з топографією місцевості

І. В-к

В КРЕМЛІ ДУМАЮТЬ

Грудневий пленум імперської партії, про який була коротка замітка в січневому числі „Вісника”, розважав над підсумками сільського господарства за 1959 рік (перший рік семилітки). Виникли і деякі цікаві проблеми сільськогосподарської політики. На пленумі, крім партійної знаті, різних рангів, було присутніх багато фахівців сільського господарства. Тисяча людей брали участь в пленумі. Так було й на червневому пленумі, присвяченому промисловості. Зовні демократизація, але сенс її — відібрати і дібрати кадри нового дворянства в національних республіках — малоросійська політика. Не з проста деякі представники союзних республік клялися у вірності і дружбі з русским народом, як старшим братом, а секретар ЦК Узбекістану говорив „про прогресивне значення прилучення середньої Азії до Росії”.

Загальної доповіді, що охоплювала б цілість господарства імперії, не було на пленумі, замість неї був кількагодинний виступ Хрущова та відтворюючи самий поступ бою. На стор. 393 р. Бремнер подає такі розважування:

„Головний предмет зацікавлення всіх хто відвідує Полтаву, це очевидно, прославлене поле бою, на якому Карло XII, по роках слави, був зрештою переможений своїм суперником... Та наслідки цієї перемоги, в повному значенню, ще далеко не помітні. Історія Європи в будуччині, напади, які Росія ще зробить на цивілізованих своїх сусідів — вони лише покажуть вповні розсяг зла, яке повстало з тріумфу її на оцьому місці”.

Далі автор, оцінюючи сили воюючих, каже: „Росіяни, крім того, що мали за спину сильне місто Полтаву, були в три рази численніші, ніж шведи, які включно з 12.000 козаків, ніколи не мали більше 30.000 вояків. З шведської сили 24.000 виступили в поле, включаючи до того 8.000 козаків”.

Кінчає цей уступ книги автор так:

„Ліщина і дикий голод сусідніх лісів, що були вкрити осінніми листями, дали нам вінець на пам'ять Карлові та його відважних друзів”.

Далі читаемо:

„Коли його (Карла XII) забрали з поля бою, ніхто його не супроводив, крім відважного поляка Понятовського, полковника Гіста та Мазепи — славного провідника козаків, що залишився вірний Карлові і швидко після того помер при ньому, маючи 70 років”.

в кінці пленуму. Сам пленум почався з доповідей голови уряду РСФСР і перших секретарів ЦК Партії на Україні, в Казахстані, Білорусії, Узбекістані, Таджикистані і Азербайджані. Стандартним у всіх доповідях було твердження, що урожай 1959 року перевищив у всіх республіках пересічний урожай за останні 5 років. Це нове мірило, вжите на те, щоб заховати недобір урожаю 1959 року в порівнянні з 1958 роком: в РСФСР на 12,6%, в Україні на 10,9%, а в Казахстані на 14,5%. В цих трьох республіках зосереджено понад 90% продукції збіжжя з цілої імперії і, як бачимо, в них урожай минулого року значно нижчий, ніж був 1958 року. На Україні, як ствердив перший секретар партії Підгорний, зібрано 27,9 мільйонів тонн, в РСФСР 79 мільйонів тонн і в Казахстані 18,8 мільйонів тонн.

Не зважаючи на те, що в урожаї минулого року великий відсоток припадає на кукурудзу (менш цінну своїми харчовими якостями, але більш урожайну), валовий збір збіжжя в цілій імперії далеко нижчий, як 1958 року. Він виносить за обрахунками фахівців біля 7,5 мільярдів пудів, цебто біля 125 мільйонів тонн.

Шість років Хрущов розв'язує зернову проблему, а розв'язки немас. За обрахунками семилітки продовольчий і фуражний баланс зерна, який би задоволив встановлений науковий рівень споживання (вироблений спеціально в СССР), урожай в минулому році мав би бути 9 мільярдів пудів, а зібрано, як бачимо лише 7,5. Коротко кажучи, імперія має напружений баланс збіжжя: зібраного вистачить на прохарчування населення, але тваринництво буде як і щість років тому в скрутному становищі, важко буде наздоганяти Америку, а ще ж треба і експортувати. Два роки тому для Полтавщини були складені частушки про випередження Америки, а цього року ударниками на з'їзді була Рязань, в якій комсомольці, либоно, спізають:

Ти Америка-старуха
Задавальсья перестань
Всеравно тебя обгонит
Наша славная Рязань.

І Хрущов дуже хвалив рязанців на з'їзді.

**

Советська публіцистика пояснює недобір збіжжя несприятливою погодою 1959 року. В якійсь мірі посуха мала свій вплив на неврожай, але не вона була головною причиною недобору збіжжя. І доповідачі на пленумі майже не згадували про несприятливу погоду, а вказували на інші причини. Секретар Казахстану Беляєв (член ЦК), якого після пленуму відправлено до Ставрополя (на допомогу Булганінові), звітуючи про наслідки сільсько-господарчого виробництва, не згадуючи про несприятливу погоду, говорив про інші причини недобору. Головні з них: „Текучість кадрів через неможливі житлово-побутові умови”, „віддаленість елеваторів, через що велика кількість зерна зимує на полях” і „необладнаність совхозів, в яких населення повністю не забезпечено водою для пиття”. В останньому найкраще охарактеризовано умови праці і побуту людей, зігнаних на цілинні землі. Не вистачає води для пиття! Це організаційно-технічні причини, але крім них низький урожай зумовлений „низькою культурою хліборобства, невчасним переведенням полевих робіт, втратами зерна від шкідників, невчасним збиранням збіжжя і відсутністю добрив”. Все це впливає не тільки на брожай одного року, а, як ствердив Беляєв, „за останні десять років урожай менше шести центнерів був протягом п'яти років”. Отже, на ославленому Казахстані збирається менше шести центнерів, а висівається біля двох.

Такий стан в Казахстані на осіваних цілинних землях, видно розгнівив Хрущова і він заявив таке:

„І цього року в Казахстані був добрий урожай, але через погану організацію праці його не зібрали. На 1 листопада в республіці залишилось нескошеного і незібраного збіжжя на площі один мільйон шістьсот вісімнадцять тисяч гектарів. Мені відомо, що казахстанці пробують пояснити це по-своєму. Вони кажуть: частина хліба попала під перший сніг, а потім ми ще збиралі. Ну яке ж то збирання?.. Я зовсім не загострив становища, але думаю, що казахстанцям треба сказати правду, коли ми тут на пленумі не скажемо вам, товариш Беляєв і Кунаєв, то в Казахстані вам, звичайно, не скажуть про це. А будуть аплодувати. В дійсності справа є дуже погана. Керівники Казахстанської ССР говорять про те, що деяку кількість хліба не косили, бо він, мовляв, не дозрів. А чому ж

не дозрів хліб? Я вам скажу, чому він не дозрів. У вас 18.000 тракторів не брали участі в весняній сівбі, бо вони не були відремонтовані. Це значить, що колхози і совхози розтягли сівбу. Коли треба було готовитись до збирання врожаю, в Казахстані тільки закінчували сівбу. Нашо ж на Господа Бога вілити і говорити, що збіжжя не дозріло. Ви посіяли пізно, а тепер говорите, що не визріло. Вісімнадцять тисяч тракторів не відремонтували, і вони не були використані, а скільки тракторів працювали погано тільки чисились на праці? Вони вийшли в поле і стали, просто яли до кінця сівби. Так вести господарство не можна. Такі ж недоліки мали місце і в переведенні збирання урожаю. За даними міністерства сільського господарства ССР в совхозах і колхозах Казахстану не брали участі в збиранні урожаю тридцять дві тисячі комбайнів, двадцять одна тисяча підбирачів і одинадцять тисяч жаток... Отже, тому й поганий урожай і завдано великої шкоди державі”.

І в інших республіках ті ж причини зумовили низький урожай.

**

В перші два дні пленуму, в доповідях і дискусіях виразно стало питання про організаційно-структуральні підвищені системи сільського господарства. Державні совхози, які вважаються вищою формою соціалістичного виробництва, дали нижчі показники продукції на сто гектарів, від колхозів (заява міністра сільського господарства Мацкевича). А в колхозах при всій централізації керівництва, намітилась тенденція творити міжколхозні об'єднання для виготовлення будівельних матеріалів, постачання колхозів і навіть для переробки сільсько-господарської продукції в міжколхозних об'єднаннях. Ці своєрідні корпоративні паростки, організовані на паях колхозів, мали найбільше поширення на Україні, де ними охоплено більше двох третин всіх колхозів. Перший секретар партії на Україні Підгорний, у своїй доповіді заявив, що:

„В республіці організовано і працює понад тисячу різних міжколхозних організацій і підприємств, в яких бере участь біля 85% колхозів... Виробничі зв'язки між колхозами щодалі то більше виходять поза межі районів і навіть областей. Від керівників робітників колхозів і районів надходять багато пропозицій про створення нових форм керівництва, зокрема організації колхоз-союзів”.

Про колхоз-союзи, як своєрідні колхозні трести, організовані на паях і керовані представниками колхозів, говорилося в офіціозі партії „Комуніст”, ч. 17, що вийшло перед самим з'їздом. В статті Д. Брагінського наголошува-

М. Чировський

СТРУКТУРАЛЬНІ ЗМІНИ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ЕКОНОМІЦІ

Маркс зненавидів був соціально-економічну побудову європейських країн свого часу і винайшов був для тієї побудови термін „капіталізм” та й видав на нього засуд смерти. Мовляв, капіталізм соціально несправедливий і економічно блудний, мусить згинути. І тоді він буде неминуче заступлений колективною системою економічного життя. Увірвши без застереження в слова комуністичного пророка, соціалістичні старовіри, правовірні марксисти й інші ліві, літами ждали на провал капіталізму. Але так і не діждалися. Розвиток подій пі-

лось кооперативні засади в організації і керівництві колгозними об'єднаннями. Можна було сподіватися, що написане в офіціозі партії про міжколгозні об'єднання, відбиває думку керівної верхівки. На пленумі вийшло інакше.

Перші два дні думка про міжколгозне виробниче кооперування находила підтримку в усіх доповідачів і дискусантів, а на третій день настрій різко змінився. Міністр сільського господарства, погоджуючись з доцільністю районових колгозних союзів, рішуче відкинув творення їх в обласному маштабі, а тим більше в республіканському. Хрущов пішов ще далі. В своїй промові, в день закінчення пленуму, він рішуче засудив міжколгозні об'єднання в межах областей і республік, а про районове об'єднання заявив, що про це „треба серйозно подумати”. Найменша спроба чи натяк на господарську ініціативу, що не вкладається в імперський стандарт лякає Кремль. Самозрозуміло, що міжколгозні об'єднання вигідні для цілості господарства, але політично небезпечні, бо в них бачиться зародки економічного сепаратизму. Тому ініціативу колгозів на з'їзді „закрито”. А поки в Кремлі думатимуть над тим, як врати в централістичні карби кооперативні паростки, що почали пробиватися спід імперського пресу на Україні, постанова пленуму зобов'язала: „створити на підприємствах комісії контролю господарської діяльності”. Це значить посилити імперську партійну контролю в колгозах, з тим, щоб зрівняти їх в становищі з совхозами.

шов цілком іншим шляхом, як це проповідував Маркс. І тому сьогоднішні „реалістичні” соціалісти стали вже і відхрещуватися від марксизму і тільки ще, так би мовити, колективістичні „старовіри” типу Хрущова і його братій співають похоронне капіталізмові і нетерпляче виждають світової комуністичної революції, що її безумовний прихід заповів їхній учитель, або краще, — їхні учителі Карло Маркс і Фридрих Енгельс.

Маркс підійшов до проблеми капіталізму дуже екстремістично і тим самим зробив свою теорію фальшивою від самого початку, а в сьогоднішніх умовинах вона стала вже нереальним анахронізмом. Бо сьогодні капіталізму, про який говорив Маркс, вже немає. Цього капіталізму, спертої на всемогучому приватному капіталі, скупченому в руках небагатьох егоїстичних одиниць, які б поставили на послуги свого приватного інтересу цілий світ праці, професійні групи і державний апарат, немає вже на світі довгі роки. Його дні були вже пілочні перед Першою Світовою Війною. Стара система мусіла еволюціонувати під натиском нових подій, наростання людності, збільшеної комплікованості виробничо-рінкових процесів, нарстаючої сили світу праці і нарстаюча потреба великих капіталових засобів, що їх вже неможливо було придбати кільком, навіть дуже багатим одиницям. Сущу правду говорив Карло Маркс, коли він підкреслював момент неперебійної еволюції соціально-економічних інституцій і влаштувань. Але не в тому направлі пішла ця еволюція, як він проповідував. Розвиток пішов все ж таки по лінії індивідуалізму і приватного інтересу, спертої на вільній розгрі сил різних соціальних груп із нібито „корпоративним” характером і природою. А зокрема в Америці, тобто з ЗДА, цей корпоративний стиль соціально-економічної еволюції добре зазначився тоді, як в Південній Америці ще завжди старі форми капіталізму зберігаються у великій мірі. Характер цієї еволюції в ЗДА є ще не зрозумілий для багатьох. Консервативні капіталістичні кола ЗДА бідкаються, що американська економія стається повні соціалістичною, а ліві кола вважають

ще й тепер американське народне господарство клясичною формою капіталізму і заборолом реакціонізму в економічному сенсі. Ні одна, ні друга сторона не є навіть близько до правди. Збільшенну ролю держави в господарському житті Америки, та соціальне законодавство в ЗДА не можна жадною мірою призвати зворотом до соціалізму, бо їхня мета не є подиктована ніякими клясовими інтересами робочого люду, але скоріше всенациональним інтересом господарського балансу в процесі розгри могутніх групових сил і стремлінь псевдо-корпоративних факторів — світу капіталу і промисловості; світу праці групи сільського господарства; фактора ринкових посередників і розподілювачів, організацій професіоналів. Тут скоріше можна говорити про ідею корпоративної держави, пропагованої деякими католицькими колами. Але ніколи тут шукати соціалізму.

Однаке, відмінно від корпоративної господарської системи, де корпоративність насаджується державою згори, як це було в Італії і Німеччині, в ЗДА могутні ніби корпоративні сили виростають поволі і спонтанно, народжуються органічно з долини господарської американської побудови у висліді її еволюції. І так, хоч би приглянутися органічним перемінам деяких економічних ділянок американського народного господарства, як промисловість, сільське господарство і світ праці. Скрізь можна запримітити тенденцію в напрямі корпоративності, хоч далеко відмінну від італійських корпорацій, чи німецьких Reichsnährstand-ів робітничих фронтів чи Reichsstand-ів промисловості чи транспорту.

Американське сільське господарство було поставлене в дуже несприятливе економічне положення зараз таки після Першої Світової Війни. І тоді то набирає сили т. зв. сільсько-господарський фактор пресії (Agricultural Pressure Group), що в політичному аспекті вимушує від держави всілякі полегші для фермерів, насамперед у формі вигідного кредиту, а потім у формі субвенцій, контролі цін, державою фінансованих дослідів для збільшення видайності, і таке інше. Основним тут є цей факт, що держава, субвенціонуючи сільське господарство, підтримує в Америці приватні фермерські господарства і приватні інтереси, не

намагаючись в жадному випадку сама перебрати землю, перемінити фармерів в своїх робітників, і стосувати будь-які засади колективізму, як державного капіталізму. Держава тут остается на послугах індивідуальних інтересів, зорганізованих на принципі професійного солідаризму. Тут, розуміється, годі говорити про соціалізм.

Псевдо-корпоративна груповість сільсько-господарських інтересів в ЗДА має доволі довгу історію, що почалася зараз таки після Громадянської Війни між Півднем і Північчю, і вона поступово викристалізувалася аж до наших часів. І процес ще далеко не є закінчений.

Це саме бачиться в ділянці промисловості і торгівлі. Розвиток за останні десятиліття йшов по лінії ліквідації ваги дрібного підприємства в економіці країни і наголошення гльобально великих закладів у формі акційних спілок, горизонтальних і вертикальних інтеграцій в індустрії і торгівлі у формі концернів, трестів, картелів, фузій і т. д. І концепт „приватної власності“ змінився в економічному сенсі, будучи заступленим поняттям т. зв. корпоративної власності посідачів акцій і облігацій, що начислюють тепер мільйони одиниць з різних прошарків спільноти — підприємців, робітників, професіоналістів, урядовців і таке інше. Часи великих капіталістичних потентатів минулися і їх заступилося корпоративною власністю з тієї простої причини, що сьогоднішня індустріальна техніка і організація ринкових операцій вимагають таких величезних капіталових, мільярдових вкладів, що їх вже ніяк неможливо зібрати одиницям. Через корпоративну власність і тісну інтеграцію, промисловість розвинулася у форму корпоративної групи спільних інтересів. Страйк сталеварних робітників на прикінці 1959 і з початком 1960 років якнайкраще відзеркалює оцю спільність інтересів. Бо ж розмови про нові умови праці були ведені з одного боку спільно кількома сталеварними компаніями, а з другого — суцільним фронтом усіх сталеварних робітників Америки.

Політичний фактор держави знову ж тут стримується від будь-яких соціалістичних вибриків. Економічна політика американського правління у великій мірі основується на кензіянській теорії, що вже тепер у своїй львиній частині стала інтегральним складником „кля-

сичної" економії. А найбільше суттєвим елементом цієї теорії є ринкові процеси, сперті на факторі приватної ініціативи і акції, активно підприяними державними заходами. Тобто, приватне підприємство за Кейнсом остается рушієм економічного життя і поступу, але в умовах надзвичайно скомплікованої господарської системи двадцятого сторіччя воно потребує позитивних засобів економічної політики уряду. У тому відношенні кензіянська теорія була дещо змодифікована пізнішими економістами. Розуміється, що таке поставлення проблеми суто заперечує якість мнимі колективістичні тенденції в народньому господарстві ЗДА.

Але структуральну переміну американського капіталізму „вільної руки” типу дев'ятнадцятого сторіччя в напрямі нового, так би мовити „корпоративного” капіталізму, найкраще бачиться в проекції наростання сили американської організованої праці. Хрущовське верзіння про американських робітників-рабів капіталізму, і провідників американського робітництва — лакеїв капіталізму — це просто або злобна глупота, або глупа злоба. Ніде в світі робітник не є організаційно такий сильний і так добре ситуйований, як в ЗДА. Світ праці є сьогодні в Америці могутньою корпоративною силою спільніх інтересів робочої класи у повній противазі до корпоративної сили промисловості і торгівлі. Шлях наростання сили робітників був органічний, хоч довгий і складний та й з перепонами. Завжди робітничі юнії в ключевих індустріях перебирали провід в боротьбі за права робітника, і вони змінялися залежно від еволюційних перемін в американському народньому господарстві. Вони чергувалися від друкарів, шапкарів і текстильних робітників, до вуглексопів, автових робітників і сталеварних робітників. У більшості випадків робітничі унії відкидали інгеренцію держави, або її патронат і воліли спиратися на власні сили в процесі свободної розгри інтересів. І тут знову бачиться державу в ролі рівноважника і балансуючого фактора для забезпечення інтересів цілої спільноти. І тільки у випадках крайньої напруги, коли добро країни находитися в небезпеці, правління активно вмішується в структурально-господарські процеси економіки. А згадуваний вже страйк сталеварників, що кінчився майже повною перемогою робіт-

С. Г. Ламай

ЗАЧЕРПНІМ З ДЖЕРЕЛА

Мужі під ударом не гнуться й не „втягають голову в рамена”, але стискають щелепи і готуються до протиудару. Мужні нації не стогнуть й не квилять часнятками. Справжні нації не оглядаються боязко на боки за можливими союзниками. Вони закарбували собі давно, що дійсна сила в них самих. Так то вони в хвилини критичні ще вірніше всім духовим єстеством прикіпають до основних канонів свого світогляду. Зрівноважено й певно стверджують підставові правила своєї здорової ідеології, бо вона ще дужче огортає серця всіх здібних боротися, ще сильніше об’єднує всю громаду й дає силу відразу і готовати перемогу нашої правди.

В центрі нашого світогляду поклали ми ідею свободи. З етичного погляду свобода виявля-

ників на переломі 1959 і 1960 років, яскраво наскільку питоменні прикмети американського „корпоративного” капіталізму. Державний фактор тут посередничив, але не виступав підикторськи в обороні якихось колективних інтересів, хоч на 116 днів припинилася праця і продукційний процес в одній з найбільше суттєвих промисловостей. А сталої праціенти воліли поступитися коштом більше одного більйона долярів і зректися деяких своїх домагань, щоб тільки не допустити до збільшеної ініціативи в економічному житті країни. А з другого боку, перемога організованого світу праці доказує, як найпереконливіше, що американське робітництво не є безвільним предметом експлуатації і визиску капіталістів, як це було колись, і про що говорив Маркс, а тепер в сенсі повного анахронізму вперто верзе Хрущов і його соратники.

В Америці визріває нова економічна система, в якій групові інтереси корпоративних сил індустрії, праці, сільського господарства, ринкових посередників і професіоналів спираються у релятивно свободній розгрі і де держава намагається бути тільки рівноважним, а ніколи домінуючим фактором. Ні про капіталізм „вільної руки”, ні про соціалізм, ні про фашизм тут мови бути не може, а є тут щось нового.

стєся в здібності зносити теперішній біль, передбачаючи більше вдоволення в майбутньому, або теж в терпінні в ім'я якоїсь вищої (духової) цілі.

Тут і там може виникати конфлікт між свободою одиниці і добром цілої нації. Та ми прагнемо творчого об'єднання в національному цілому.

Свобода може бути „від чогось”, або свобода „до чогось”. Ще може бути, як у декого на Західі свобода, як степ широка. Й на ім'я сваволя. Ми за свободу активності, за свободу до чогось, а проти сваволі, бо вона ніби сірничка в руках дитини. Один невмісний рух і пожежа червоним язиком злизує будівлі, величні твори духа й самих людей, що все й всюди прагнули свободи.

Свобода за Ціцероном (*Paradoxa Stoicorum*) це сила жити так, як Ти бажаєш, бо свободій той, хто поступає згідно з тим, що є правильне, хто радіє своїм обов'язкам, хто має перед собою добре визначений життєвий шлях.

Свобода — для нас — це здатність рости в межах потреб й вимог своєї нації, це здібність й обов'язок вдосконалювати себе й це також здібність зазначувати вплив своєї волі на нашому оточенні.

Одною із підставових наших тез є погляд, що одиниця (а не отара, як у москалів) може впливати на своє оточення в значно більшій мірі, ніж це оточення впливав на одиницю.

Звідси ми високо цінимо молодь. Молодь в своєму оточенні самовиховується в творчому взоруванні на шляхетні діла старших. Хай за взір стануть для неї не тільки Шевченко, Леся Українка, Франко, Кобилянська чи Ю. Липа, але передусім герої українського визвольного руху, оті вояки й провідники української національної революції.

Вони прагнули свободи, молодими оформляли себе й других, піднімалися на вершини слави й посвяти й за свободу полягли. На їхній дії, з їхньої посвяти встане дійсна й найкраща свобода всього українського народу в своїй незалежній, в своїй свободній й упорядкованій державі.

Роля родини, Церкви й школи є роля джерела й міцних фундаментів. Молодечі організації заокруглюють світогляд, а політичні ви пробовують характер й дають поле вияву. Між

А. Орликовський

ВЕЛИКИЙ ЗАДУМ

Ініціативу Ватикану скликати єкуменічний собор, що мав би зблизити три вітки Христової Церкви, майже весь світ прийняв з вдоволенням. Політичний світ Західу покладає на Собор великі надії, знаючи, що зближення Церков (католицької, православної і протестантської) зміцнить християнський світ в боротьбі з большевицьким атеїзмом, що своєю інвазією руйнє етичні засади християнізму.

Нині, роз'єднана в X—XI століттях, Христова Церква налічує в цілому світі кругло: 400 мільйонів католиків, 200 мільйонів православних і 250 мільйонів протестантів. Розбіжності, що привели 900 років тому до роз'єднання єдиної Христової Церкви на Східню і Західню, давно втратили свою гостроту, а догматичні канонічні розходження між двома віровизнаннями, що прийшли в час і після роз'єднання, зумовленого більше політичними, як релігійними причинами, не такі глибокі і зasadничі, щоб їх не можна подолати.

Teологічно-богословська конференція, передбачена у Валенсії (Еспанія) за участю 20 визначних теологів і богословів обох віровизнань (православні і католики) мас обговорити існуючі розбіжності між двома Церквами, щоб найти шляхи визбутись історичного спору. Дали згоду на участь в конференції великі вчені грецького світу, між ними: проф. теології в Аtenах — д-р Амілкара Алівізатос, проф. О. Фльоревський з Парижу, проф. Х. Константинідас, бувший алumn археологічної школи в Римі, а нині професор православної семінарії в Царгороді. Теж зголосили свою участь у венеційській конференції й представники православних Церков турецької Вірменії, Персії, Граку, Ливану, Сирії, а теж Церкви Якобітів, Несторіян та Коптів із Етіопії та Єгипту, отже, принадлежні до патріархів Александровського, Антioхійського та Царгородського. Сам факт готовності цих авторитетних осіб православного світу взяти участь в теологічній науковій конференції у Венеції говорить про зрозуміння справи, щоб покінчити довгий конфлікт, шкідливий обом сторонам,

всіми мусить бути повна співпраця й координація. Без національно-свідомої родини, без по державницьки наставленої Церкви й школи важко виховувати міцні характери й повноцінні одиниці. Без повноцінних одиниць, нація не скріпиться на силі, а без міці, зрозумілої найширше, нації не бувають свободні.. То ж практично, то ж зачерпнім сил у джерела руху, пригадаймо ідеологічні залеження й трудімся й будуймо на міцних фундаментах.

Пам'ятаймо: який насправді є світ не так дуже важко, але як ми його розцінюємо, якими ми є — страшенно важко.

бо розбиття християнської церкви лише зменшує силу її в боротьбі з комуністичною ідеологією.

Протестантські, англійські й інші церковні особистості Німеччини, Голландії та Британії в принципі піввітали ініціативу Папи Івана ХХІІІ, однаке з застереженням, що цю, так важливу справу треба б ще передумати на певному протязі часу з тим, що співпраця порізних Церков сприятиме поєднанню.

Найавторитетніший з усіх православних патріархів сходу Європи та Орієнту, патріарх Атанагорас I з Царгороду кореспондентові еспанської преси висловив таку думку про скликання Собору:

„Заповідження скликання єкуменічного Собору з ініціативи Папи Івана ХХІІІ є значною і великою ідеєю, яку повітали з радістю в православному світі. Виследом цього Собору може бути безмірне добро для людства і від першої хвилі ми прийняли цю ініціативу як найприхильніше”.

Патріарх Атанагорас I сказав, що не бачить особливих труднощів, які б унеможливили об'єднання Церков православної із католицькою, висловивши дослівно так: „Маємо цього самого Ісуса Христа, цю саму Євангелію, цих самих Мучеників за віру, цих самих Святих. Маємо, врешті, цю саму Матір Божу, Пресвяту Діву Марію. Врешті, перед римо-католицькою Церквою так само, як перед православною, стоять ця сама проблема конечності боротьби з релігійним збайдужінням, з матеріалізмом та атеїзмом. А крім цього, наші Христові дороги є такі самі, як і ця сама віра”.

На запит еспанського кореспондента чи розкол не стався більше з політичних причин, як релігійних, які-то політичні спори — непорозуміння фактично не існують, та які є тяжкі до зрозуміння, Царгородський патріарх відповів без вагання:

„Так є, були це причини історичного порядку, які нині не існують. То теж з моєї сторони, щоб дати доказ її ознаку моєї доброї волі, наказав я православному примасові обох Америк, архієпископові Якобусові скласти візиту папі в Римі й переказати вислови нашого признання”.

В дальшій розмові патріарх заявив ще раз, що не бачить різниць у вірі двох відсепарованих від себе Церков, а в кінці додав, що: „не є розумним залишення сепарації, коли усі разом маємо обов'язок оборони цього самого Христа, цих самих зasad, в які віrimо, цих самих Тайн й цих самих символів”.

Зрозуміло, що заява патріарха Атанагораса мала свій відгомін в світовій релігійній пресі усіх народів, особливо православних, як теж католицьких.

У Римі з вдоволенням прийнято вислови Царгородського Патріарха, який в православній ієрархії Церков, одинокий має право скликання всеправославного Собору.

Коли говорити про опозицію до висловів патріарха Атанагораса I, то вона проявляється не серед орієнタルних православних Церков Сирії, Іраку, Єгипту (які недавно відвідав патріарх Атанагорас I), а серед монахів от хоч би „ресурсубліки” Атос, яка в межах грецького королівства має право свого церковного самоврядування, своєрідної адміністративної автономії.

Також архієпископ Атен Теокліtos зайняв теж вичікувальне становище, заявивши свою прихильність до пропозиції Риму та вдоволення з постави патріарха Царгороду. Треба сподіватись неприхильної постави до ініціативи Риму православних патріархів з-поза залишеної заслони, а саме в Росії, Румунії, Болгарії, а також в Югославії.

Орієнタルні високі достойники з Антіохії, Александриї висловилися прихильно до справи об'єднання Церков, розуміючи під ним тісну співпрацю, як рівний з рівним, щоб протягом такого об'єднання спільніх інтересів можна було бачити можливість ступити на вищий ступень єднання обох віровизнань з одним пасторем, як то заповідав Христос.

Американська православна ієрархія в великій мірі поділяє становище Атанагораса I та слушно підкреслює, що завдяки сполученню двох Церков буде можна успішніше поборювати причини морального упадку світа й відзискати впливи моралі на християнську молодь.

Цідо православних Церков в Болгарії, Сербії, Румунії, то вони, будучи протягом останніх 100 років духовно і культурно тісно пов'язані з західною Європою, напевно б пішли за думками Царгородського патріарха, коли б не „опіка” Московської патріархії. Нам ясно, що під сучасну пору ні одна православна Церква сателітних країн, будучи під прямим або посереднім впливом Московського патріархату, не може й думати про якесь незалежне від Московського патріархату становище.

Це в гіршому стані є православні Церкви Грузії та України, які приневолені окупаційним становищем по-случно виконувати накази Московської „патріархії” чи точніше советського міністерства віроісповідань.

Окреме становище може займати до справи об'єднання вірменська церква та українська католицька, які адміністративно належать вже нині до Риму та по суті задержують свій орієнタルний обряд, дуже близький до православного.

Загально можемо сказати, що українська католицька церква так, як вірменська, що має у Ватикані свого кардинала, прихильно поставилася до скликання Собору, де мали б бути обговорені проблеми зближення Церков. В нинішній обороні західнього світу від деспотичної боляшевицької сатанії, усуверенення української церкви від Москви і зближення її з західним християнством стане могутнім духовим фактом в боротьбі за незалежність Української Держави.

В своєму посланні українські Владики-католики „йдучи слідами нашого великого Подвижника церковної єдності — слуги Божого Митрополита Андрея” простягли руки до православних, „щоб для добра нашої Церкви вони разом” „стали перед близьким уже Вселенським Собором з покірним проханням об'єднати нас в одному київському патріархаті (підчертнення — А. О.) українського народу, в злуці з Св. Апостольським Престолом у Римі”. Наші католицькі Владики свідомі того, що для підготовки тієї справи треба щироресурсної співпраці й готовості нас усіх відкинути всі дрібні перешкоди, що заважають цій співпраці.

В зверненні говориться, що „хоч продовж нашого вікового роздору й історичного розвитку під впливом передусім політичних обставин натворилось багато перешкод на шляху до нашого зближення й об'єднання у вірі й то навіть у таких питаннях, де немає між нами ніякої різниці, тільки тонкості висловів і понять зложились на довготривале непорозуміння”.

Українські Владики в своєму зверненні, виданому в Римі 16 жовтня 1959 року, говорять не про підкорення Української Православної Церкви Римові, про що заговорила деяка українська преса, а про об'єднання Українських Церков на чолі з Церковним сувореном — Патріярхом Києва, на горах якого перебуває благодать апостола Андрія — брата Петрового з Риму. Собор, якщо він відбудеться — подія епохальна, йдеться про оборону християнського світу від комуністичного антихристиянізму і боротьбу з ним.

Імперіалістична Москва в своїй політиці, закріпляючи здобуті позиції в світі, використовує московський патріярхат, як імперське знаряддя духове. Кожний крок до духового усування Української Православної Церкви на законах тягlosti апостольської хіротонії облегчує нашу боротьбу за незалежність України. Помилкою є думати, що світові події, в розгрії яких вирішуватиметься і визволення України з-під московсько-більшевицької окупації, відбуваються надконфесійно, поза впливом світових церков. Думаючи про завтра, не можемо забувати вчорашиної постави обмосковлених ієрархів, що відмовилися висвятити списоків для Української Автокефальної Церкви в час її відновлення Митрополитом В. Липківським.

Нинішня церковна політика Москви ведеться так, щоб завтра, при розпаді імперії, не допустити до розриву українського православ'я з московським патріярхатом. Тому то екзархом України є москаль (мітрополіт Іоанн Соколов), а серед 18 високих ієрархів, які мають свої катедри на Україні, у багатьох прізвища закінчуються теж на „ов”, а деято з них дібраний з бувших слідчих ГПУ в церковних справах. І на чолі трьох духовних семінарій, що є на Україні, і підкорені патріярхатові, теж стоять люди з московським прізвищем. Українські Владики, ствердивши, що „живемо у виняткових часах нашої історії”, закликають вірних докласти всіх зусиль до християнського миру через взаємозрозуміння і цим забезпечити кращу долю українському народові.

Думаючи про завтрашній день нашого державного життя і української церкви, маємо і повинні зробити все, що помагатиме нашій церкві визбуртися опіки московського Патріярха.

Видавництво просить надсилати передплату на місячник „Вісник” на 1960 рік. — Умови передплати: на рік — \$ 5.00, на півроку — \$ 2.75.

Адміністрація Вісника

Е. М.

З НОТАТИНА

Переглядаючи ще і ще раз одну з останніх публікацій „Institutu Literackiego” в Парижі, це бо польського місячника „Культура”, з гірким усміхом згадуєш ще і ще раз знану і аж до нудоти цитовану байку Андерсена про голого короля.

Публікація ніби сенсаційна: в польськім перекладі подається зміст двох рукописів, покрійому переданих з Москви. Перший твір — новеля „Суд іде”, другий ніби студія — „Що то є соціалістичний реалізм?” Тема новелі — майже чехівська: пустка і безвихідність життя вищих кол советської аристократії. Дієві особи: прокуратор, його дружини — перша й друга, невдалий коханець другої, син Серьожа і кілька другорядних осіб. Герої — зрадлива дружина і полюючий за нею традиційний російський інтелігент, в якого, однаке, в рішальний момент трапить несподівана імпотенція і цілий „роман” обертається „скверним анекдотом” з Достоєвського. Можливо, автор хотів тут подати прозорий символ, бо події відбуваються саме під час смерти Володаря (так автор називає Сталіна), яку безсиле суспільство, мовляв, не могло використати.

Новеля написана вміло, гостро, саркастично-детино, в стилі фільмових кадрів. Так не міг написати ані москаль, ані „руссік”, — це писав хтось з „школи Еренбурга” (якщо й не сам маestro?). Занадто багато в ній специфічного цинізму, характеристичної вимізкованості, фейлетонового анекдотизму і схематичності. Але деякі моменти, скоплені нагарячо, дуже цікаві. Наприклад, середньошкільник Серьожа ніяк не може зрозуміти, чому заняття Сибіру було явищем „прогресивним” так само, як задушення повстання Шаміля, а от англійці в Індії — то вже капіталізм, імперіалізм і регрес? Ці невчасні й „неспівзвучні” питання льогічно доводять Серьожу до прогресивної Колими... Або — кількома реченнями подається атмосфера моменту „смерти Володаря”:

„Володар умер. Відразу ж повстала пустка. Хотілось сісти і, піднявши обличчя до неба, завити так, як виуть бездомні пси... Я не хочу свободи, я потребую володаря”.

Цікаві і прикметні також блюзірчі репліки Рабіновича, лікаря-гінеколога (натяк на смерть Сталіна перерваний процес „лікарів-убійників”), що за недозволені операції опиняється теж на Колимі.

І, все ж, загальне враження від новелі (ані „суд не йде”, ані того „суду” ніхто не очікує...). Можна парадразувати хіба як „ін Остен ніхтс ноєс” і чи варто було ризикувати передавати пантофльовою поштою твір, що мав би бути гвалтовним „криком душі” підсноветських наслідників „великої русської літератури”? Це ж давно зігниле листя по давно закінченім листопаді з давніх резерватів „нітіків”, „хлюпіків”, „зайвих людей” — навіть без (зрештою давно вивітрлих) ядів достоєвщини.

Далеко цікавіше представляється рукопис другий. В зasadі є то студія на теоретичну тему, що їй присвячено було сотні томів не лише в ССРС, а, що найважніше, також на закочанім в Росії „заході”. Але велике розчарування матимуть прохані і непрохані п. п. знавці Росії і фахівці від соцреалізму, що зробили собі з цього віддавна спокійний і добре оплачуваний „джаб”.

Студія, між іншим, стилістично взорована на Салтикові-Щедріні і його історії міста Глупова, написана в широкім пляні, з розмахом справжнього таланту, але й з хитро, чисто по-московськи, прихованим, особливим „умислом”. В ній майстерно переплітаються якби дві мельодії: одна формально-теоретична, майже академічна, з цитатами і покликунками, ведена в лжепатетичнім „високім стилі” одвертої псевдонауковости, а друга — іронічно-саркастично глузлива, що від середини статті несподівано набирає сили справжньої патетики, а вкінці — либо вже погрозливої тріумfalності...

„Втрачаючи віру не позбулись ми здібності захоплюватися метаморфозами Бога, що відбуваються на наших очах... Не знаємо, куди йти, але, зрозумівши, що іншого виходу немає, зачинаємо мислити, домислюватись, будувати гіпотези і, може бути, вимислимо щось подиву гідне. Але те щось вже не буде соціалістичним реалізмом”.

В нурті розумувань Аноніма (таким псевдонімом послуговується автор), в якім не завжди можна відділити салтиковські кіники від поважного, автор доконав того великого й неймовірно простого відкриття, що совєтський соцреалізм, зокрема в поезії є нічим іншим, як по-

воротом до псевдокласицизму Ломоносова й Державіна з їх одами до Бога (тепер до Маркса) і до Петра I та Катерини II. (Тепер — до „бождів”). І цьому „мистецтву” автор дає вичерпну формулу: „псевдокласичне псевдомистецтво не цілком соціалістичного зовсім не реалізму”, бо, як слушно і, певно, поважно аргументує автор, — „соціалістичного, а значить цілеспрямованого, отже релігійного мистецтва, — не можна створити літературними засобами XIX століття, званими „реалізмом”.

Бракує місця на зацитування вельми цікавої і вельмиважливої першої половини статті, в якій автор переконливо й нещадно розправляється з „великою російською літературою” відкидаючи її цілком, залишивши з неї лише „12” Блока, як (вступ до совєтської літератури) та Горького з Маяковським (?), як двох філярів доби, і недвозначно викликаючи „Че-че-че че-че -хова, як глузує з його прізвища автор. Але варто зацитувати такий довший уступ:

„Соціалістичний реалізм, якщо справді хоче осягнути рівня великих культур світа і створити свою „Комуніду”, має тільки один вихід — скінчити з „реалізмом”, відмовитися від жалісних і так чи інакше ялових намагань створити соціалістичну „Анну Кареніну” і соціалістичний „Вишневий сад”. І, коли соцреалізм відкіне неістотну для нього правдоподібність, тоді тільки спроможеться він передати маєстатичний і неправдоподібний сенс нашої доби. На жаль, на це немає великих надій. Події останніх літ тягнуть наше мистецтво шляхом півзасобів і півправд. Смерть Сталіна завдала нашій релігійно-естетичній системі невіджаловану втрату, а відродженням тепер культом Леніна ту страту зрівноважити — буде трудно. Ленін — занадто подібний до звичайної людини, має занадто реалістичний вигляд, лисий, малого росту, цивільний. Натомість Сталін був якби спеціально створений для гіперболи. Загадковий, всевидочний, всемогутній — був він живим пам'ятником нашої доби і — щоб стати Богом — бракувало йому тільки однієї цікі — несмертельності.

О, якби ж ми були мудрішими і оточили його смерть чудесами! Треба було оголосити через радіо, що він не вмер, а вознісся на небо, і споглядає звітділь на нас, заховуючи мовчанку під містичним вусом. Його неділкнуті тлінням моці зціляли б паралітиків і одержимих. А діти, лягаючи спати, молилися б крізь вікно до близкучих зимових зір небесного Кремля.

Але не послухали ми голосу сумління і, замість скупчинися в побожних молитвах, доконали ми компромітації „культу одиниці”, що самі його перед тим створили. То ми висадили в повітря фундаменти того класицистичного архітектора, яке мало (а чекати вже не треба було довго!) увійти до скарбниці світового ми-

стецтва поруч пираміди Хеопса і Аполлона Бельведерського".

Можливо, що автор тут знов глузує. Але чи кпить він, чи говорить поважно, — ці рядки варти цілком поважної нашої уваги. Це бо вже не той „комунізм”, що його роздмухують пп. советологи і соц-літературознавці! І сміятася тут можна хіба вже „на кутні”.

...А усмішка — гірка! — з'являється, коли згадаю кінець 30-х років і лекцію певного советського письменника в Варшавськім Літ-Клубі. Прізвище того письменника (другорядного) вже забулося. Присланий він був „в порядке культ-абмана”, тоді — дуже актуально-го. Пам'ятаю — повна заля, цвіт польської літератури, але й немало літературних дам і літературних снобів. Голова Клубу урочисто презентує високого гостя: довгов'язий, „стосоровий детіна”, липаючи непевними очицями, починає, спотикаючись, свій „доклад”. Не всі розуміють по-російськи, лише старші літерати, але всі скучено слухають. Переді мною сидить З. Налковська і побожно (вона знала по-російськи) ловить кожне слово, час-від-часу обертаючись до мене, щоб дати вираз захопленню: Де ж пак, промовляє „велика російська література” — у власній особі! Дивлюсь на обличчя авдиторії і майже не слухаю канцелярійно-урядової балаканини прелегента. А підбадьорений загальною увагою „детіна” починає не церемонитися і переходить на тон інтимно-розмовний, „по-душам”. І ось чую:

„От, на Заході взагалі, та й у вас тут кажуть, що у нас немає, мовляв, свободи творчости. Та нічого ж подібного! І зовсім навпаки: повна свобода! Хочеш плекати революційний романтизм? — будь ласка, хай буде ревромантизм! Не хочеш ревромантизму — прошу будь ласка, маєш соціалістичний реалізм! Ніхто не перешкоджас і навпаки: повна свобода!

Мене почав душити сміх і я майже трясся. Налковська обернула до мене почервоніле обличчя і тоном розгніваної клясної дами повчала, як треба себе вести на такій урочистості.

Гай-гай, так давно і так недавно це було.

† Йосип Позичанюк

Три брати і всі однакі

Найстарший боровся в горах, кулеметною сотнею керував, тією сотнею, де були зелені хлопці, що найдовше тримались і найбільше ворогів висікли.

Як скінчилася кривава легенда він стояв у подіравленому френчі за колючим дротом разом зі своїми недобитими кулеметниками.

На постріляній, порубаній його голові скіпілась разом з землею черна кров.

Лікар обходив. Старшина просив перев'язати. Той ніби хотів зглянутись, потім розговорився.

— Бачите, вам треба зав'язати голову, зліпити оці розриви біля писка. Треба мити, чистити, цирувати. А вас завтра мають повісити. Чи ж варто марудитись? ..

Стояв за колючим дротом, як недомучена надія. Біля нього сиділо і шкандинібало кілька автохтонів. Вони гризлися, проклинали побитого отамана й зводили благальні погляди на варту. Коли з кошари почали виводити кількох хоробрих — плавуни впали на коліна, цілували ковані чоботи, ложкали, ковтаючи брудні сльози.

Один вигукнув, славлячи завойовників.

Тоді під стіною випросталась постать скривленого старшини. Він переступив ранених хлопців, прогорнув дорогу серед бранців і вигукнув на всі груди:

— Слава нашій землі!

Обік його уст тріснули замерзлі рани. Кров великими густими краплями почала спадати на сірий френч.

Вся кошара принишкула. Плавуни зрідка склипуючи, відсунулись від кованих чобіт. Ранені хлопці усміхнулися.

А за оксамитовими горами, на Поділлі, допитували поляки молодшого брата. Хотіли прізвищ та адрес бунтарів. Виплювуючи зуби, він заперечливо хитав головою.

Повезли його місячної ночі на берег Стиру.

— Правда гарна ніч? А тобі доведеться пращатися зі світом.

Хлопець мовчав, а місяць бадьорив його.

— Може ти перед смертю повернеш язик?

Леонід ПОЛТАВА

ШТАБ ОТАМАНА МАХНА

поема

1.

Розковані коні сповзали у яр,
Спливали з потоками талого снігу,
І зойкав поранений Рудь-комісар,
До рани-вогню прикладаючи кригу.

Поїхав по хліб — а натрапив на смерть:
Більш смерти, як хліба, у цій Україні...

Спливають сніги. Розповзається твердь.
Чи Рудь на підводі, чи вже в домовині?

Мерці не керують. Тож коні бредуть
Самі, до своїх, — недомовлені змовці —
В господарський стан, по прекрасну біду —
По завченні сідла і шпори махновців.

2.

Три ночі блукає Рудь
З петлюрівської частини.
Сніги, наче мертві ртуть.

— Я б повернув, тільки руки скуті. Бліскавиця сікнула небо! Місяць описав коло. Зорі сполосшились...

Накинули мішок, зав'язали. Привезли на гранітні брили, туркнули в провалля.

Летів, плеснув у воду, почав поринати.

Боявся дихнути... Шпильки розривали серце, захлинався болем, — розтулив уста, але вода не ллялась чомуусь. Опинився на штурпаках, потім перекотився по якомусь камінню, по жерстю і все стихло.

Розв'язали, бачить — знову ті самі душогуби біля нього, а збоку лежить довгий мокрий мотуз.

— Отже, говоритимеш?

— Ні...

Наймолодшого викурювали з лісу три червоних танки. В ті часи доля звела усіх трьох братів у повітовому місті. Енкаведисти провадили їх у темну ніч. Тихо шуміли сосни. Звички до того вічного шуму у свому краю. І тоді брати відчули, як хочеться жити.

Під рідними соснами їх життя перетворилось у пісню. Бренить вона на устах месницької Волині, черленого Підгір'я, непокірної Галичини й Кармелюцького Долу.

Долини, мов домовини;
Пече у плече рушниця
— Тримайся своїх, юначе! —
Лиш місяць, немов лисиця,
В холодному небі скаче.

Іде, як у казці, Рудь —
Козак, що згубив частину:
Направо ступнеш — заб'ють,
Наліво ступнеш — загинеш;
Праворуч — самі червоні,
Роззорені Ванька і Катька...
Ліворуч — скажені коні
Махна — бездітного батька.

В ярусі спинився Рудь:
Ні впасті, ні йти не сила.
У небі росте каламутъ,
Долини, немов могили:
Зсуваються темні хмари
Груддям із небесної ями,
Вже чути й лопати удари —
То грім гуркотить над снігами.

І чус зиенацька Рудь:
В долині скрипить підвода,
І бачить, що коні йдуть
Якимсь дивовижним ходом;
І вийшов Рудь на дорогу,
Щоб брата зустріти нині!...

Широка земля для Бога,
Вузенька вона для людини.

3.

Уночі, коли місяць апріль
Виїгав у степи крадькома,
Лютим вовком завила метіль —
З комісаром вмирала зима.

І сказав комісару козак:
— Так його, ще й отак-перетак!
Доведеться загинутъ удвох —
Мабуть з Леніном змовився Бог...
Вже нема ні моїх, ні твоїх,
Ні харчів, ні набоїв, ні ніг.
Ранен ти? Лиш тому, не забудь, —
Я тебе не прикінчую, Рудь. —

І над братом схиляється брат,
Чус серце, що б'ється не в лад.
Попід черево коні в снігу.
Зачепилася піч за дугу.
А вони сплять на возі удвох,

І не знає про них ані Бог,
Ані ці здичавілі поля,
Ані ця — найрідніша ж! — земля...

Лиш метіль, як прощальні хустки,
Що тріпочуть у рідних полях,
Та зірки, аж криваві зірки —
Наче кров на прощальних хустках.

4.

Над хвилями Чорного моря,
Посивілого в мороз,
І лагідний, і суворий
Ішов в Україну Христос.

Долонею стищував води,
Засвічував зоряній рай,
І хмари руками розводив,
Забутий шукаючи край.

І тільки святою стоюю
Діткнувся крутих берегів, —
Сплівли легкотанучим лосм
Залежані плями снігів;

І тільки ступив — засівали
Предивно-зелені гаї,
І скрипнуло жалібно рало
Покинуте у кураї;

І скаржились пустки-облоги:
„Коли Ти вже спиниш зиму?”
І падали биті дороги,
Мов килими, в ноги Йому.

5.

Не сів на недужку підводу,
Що тихо полями брала.
Услід їй пішов.
І підходив
Христос до якогось села.

6.

На четвертини кімнати — різпарене тіло печі.
У ній гуготить і клекоче вогонь, кип'яток та узвар.
Єдина вона господня, сдиній ніхто не перечить,
Хіба що з кутка напівсонно коли захріпнить самовар.
Від печі — столи предебелі, не тесані століграми,
Здається, вони на привіллі столами з землі і росли:
Коріння — покручені ноги, гілля —

(задощковані рами,

На скатертях, шитих квітками — сто плям
(самогонки-смоли).
Та плям і не видко за густо наставленими мисками,
В яких холодець двиговитий та борщ,
(як відлуння пожеж,

Стручки зарізацького перцю — вогненими язиками,
Шклянки і пляшки поміж ними — загонами
(вірних стеж;

Оголена дівка-цибуля, товсті оселедці ув оцті,
Наквашеної канюсти возводиться царська гора...
Так от де зібралися хлопці, підвипили,
(чортові хлоці, —
Вітри, невгамовані гуляки з-над Чорного моря
(й Дніпра!

А він — у кутку з образами, пущленський
(і ледве помітний,
Сидить, не кушуючи страви, вдивляючись у вікно,
У тuto затягнутім френчі, з чолом,
(поруділим і пітним,
Учитель, що учиць бандитів — задуманий
(батько Махно.

За стінами — вірні тачанки і невідмовні „максими”,
При боці — зручний парабелом —
(єдиноутробний брат,
І хлопці оці, дядюги, що, хати пустивши з димом,
Пішли з ним в огонь і воду, вивірені стократ.
Куди їх вести серед степу? Для чого, для кого,
(до кого?
Хіба ж їм тут мало сивухи, оцім жерунам, що жуточуть,
Що тиснуть в горлянку ковбаси, що мають
(в обрізі — Бога,
А в серці — страшну пребайдужість або
(ще страшнішу лють.

Перемело вже? Дурниця! Мете ще
(петлорівським сніgom,
І сніgom червоних московців по всій Україні мете.
Говорять: у Мінську й Варшаві настала
(весняна одлига...
Дурні поговори! Тут — слава, і хлоці,
(і сало і стено.
Що ж завтра, задуманий батьку? Що ж завтра?
(— тачанка і коні,
Маршруті — як шибениць нетлі, душа —
(під усі вітри.
А будь вони всі прокляті: зелені і сині й червоні!.. —
І внало, мов лята граната, підвипинте слово:
(— Замри! —

Промова батька Махна

— В душу, в гроб, у печінку й тіло,
В кості, в кров, у отця і мати,
В Бога, в чорта, у ребра й жили,
В б... .Марусю, в її кроваті!..
Слухай, Рудь!
Вилітай із хати —
Інформацію нам веди! —

Знову чавкіт.
Та піч горбата.
Та зіпрулі її зади.

7.

Даремно тих коней відбили червоні!
Вони не забудуть ніколи Махна!.. —
Не треба шукань, небезпек і погоні!

Не встиг їще Рудь відійти від вікна,
Як віз підкотивсь до махнівської хати,
А в ньому, на дошках кривавих, павзиак
Лежать непритомні, нерушні два брати
Німий комісар і замерзлий козак.
Рудь вибіг,

до них! —

упізнав, і зненацька

По конях ударив, пустивши в алюр,
І віз покотивсь несподівано хвацько,
Шірнаючи в хвилях весняних баюр!
Рвонувся Махно і зірвалися хлопці —
Пройдиспітки-відьми та вітру сини,
І Рудь опинився в роздертій сорочці,
Як крикнув Махно:

— Зупини! —

8.

Обос живі, а звестися пездібні.
Над возом схилились зубаті роти:
— Щось, Руде, на тебе занадто подібні?... —
Бандит обізвався: — Брати. —

— Ага!.. Так стріляй же! Це ж наші враги! —
І степ, наче здіблений кінь,
Копитами блискавку бив навкруги,
Розколюючи далечінь.

І батько здрігнувся від реготу: — Ріж!
Дивися ж: тризуб і зоря!... —
І падало слово, як щерблений ніж,
У душу плугатари.

І третій тоді патискає курок:
Вже зроду не встануть брати.
І кинув Махно, відійшовши на крок,
Спокійно й байдуже: — Ти. —

Рвонув парабеллом.
Схінувся бандит.
Три брати — а смерть одна.

Хитались і в'яли в розпуці сади...

І чути було з штабового вікна
Брязкання шклянок, ремігання ротів,
Задушливе дихання печі...

Чорним вороном вечір летів,
Дев'ятсот дев'ятнадцятий вечір.

9.

Земля угиналаась від горя,
І в путь, без віночка із росе,
По хвилях суворого моря
Ішов у майбутнє Христос.

Мадрід, 1953.
Бофало, 1959.

С. Довбуш

Найсильніше „духове пережиття” — в Москві

Літом, минулого року відвідав СССР, а в тім і червону Москву, член кабінету уряду ЗДА, Секретар в справах агрікультури, Езра Тефт Бенсон. Які були мотиви його відвідин, також які враження з дороги міністра одної з найважливіших ділянок цієї країни, світ таки зовсім мало дізнатися був свого часу. Все те, як і подібні подорожі великих риб ЗДА у цю сімами кровавими печатками запечатану країну Демона Руйни — погребано у стосах засекречених для сірого смертельника, скринях Вашингтону.

Щойно недавно на сторінках американських журналів з'явилися ширші коментарі та глибші спостереження з візити в ateїстичну Москву Езри Т. Бенсона, як відомо глибоко релігійної людини, такожного часу прічера-проповідника релігійної секти мормонів. На сторінках протестантського місячника „Крищен Економікс”, за м. січень ц. р., один вдумливий і бистрий журналіст, який відвував разом з ним паломництво до червоної Мекки, поділився своїми враженнями з побуту Е. Т. Бенсона в Москві, але враженнями чисто релігійного характеру. Вони цінні тим, що крізь призму духовно-церковних помічень виходить у всій гідкій наготі — безбожницька, перверсійна доктрина практика московського комунізму. Така сама облудна й цинічна ця Леніно-Сталінська-Хрущовська потвора й на інших секторах комуністичного царства, большевицької імперії.

Журналіст Тома Ендерсон дав заголовок своєму репортажеві з побуту в московській кірсі правовірних, віруючих у Бога, баптистів, у таких типових для американської егзальтованої душі, словах: „Мос найсильніше духове пережиття”. У його репортажі — мало типової для американців пересади, наївного доктринерства, а гострим шилом з червоного мішка вилазить — червоне бузувство, забріханість та залипане большевицьке „Бога нет!”

Розповідає Т. Ендерсон, що на самому вступі агент Інтуриста заявив деяким особам з почоту високого достойника з Вашингтону, що у них — інтелігентні люди не ходять до церков. Релігія, що в минулому відогравала таку поважну роль в цій частині світу, тепер належить до сфери дитячих казок... З посмаком вдоволення провідник Інтуриста пояснив далі своїм американським гостям, що більшість московських церков позамикано лише тому, що світили пустками: „віруючих нет, і баста”. Американські гости гаражд знали, що десь на передмісті Москви є невеличка баптистська кірха, яку за всяку ціну, бувши протестантами, хотіли відвідати. Зокрема наполягав на відвідахинах Е. Т. Бенсон, і йому ніяк не відмовлено того.

Прибувши у цю кірху, відчинену для молитви тричі на тиждень (за кожним разом вона переповнена якою тисячкою душ віруючих) — високий гість з Вашингтону договорився з прічером-пастором кірхи, що скла-

Н. К.

ЗА ІМПЕРСЬКОЮ ПОВОЛОКОЮ

В передвершинних спектаклях, що відбуваються за керівництвом кремлівських лиходіїв, туризм до большевицької імперії відограє поважну роль. За допомогою туристів, часто підготованих ще до в'їзду в ССР, де ними опікуються „стражі” з Інтуристу, твориться доброзичлива опінія про ліберальну еволюцію в московському царстві. Крім того, є чимало туристів, які, показуючи імперську дійсність в рожевих кольорах, мають в тому бізнесові інтереси. В Сов. Союзі туристів оточують особливою увагою. „Всевидяще око” для цього має окрім підготовлені групи з різними завданнями: одні квіти підносять, другі посміхаються, треті цілується, четверті опікуються і т. д. і т. д. Ритуал розроблено до деталей. Уважні спостерігачі за советською кінохронікою твердять, що в одеському порті, коли сходять на берег поворотці, то ті ж самі люди щоразу одні підносять квіти, другі махають руками, треті плачуть з співчуттям, театрально то все робиться.

же слово до зібраних московських баптистів. Йому це дозволено, а пастор тлумачив його слова із церковного пульпіту. Темою проповіді колишнього мормонського проповідника, Е. Т. Бенсона були слова, які були виписані великими літерами на фронті вівтарної стіни: Бог є любов! Він говорив таке: „Не бійтесь, а заховуйте Божі Заповіти, поміж ними начальним Божим словом — любов один до одного. Любіть всіх людей у цілому світі, моліться за грішне людство, а Правда побідить, бо час стоїть по стороні Правди...”

Як подають очевидці, жінка цього принарадіного „апостола” Москви, а також обидві її красуні-доні, захлипали в слузозах*), за ними прослезилися інші члени з почуття Бенсона, а по кірсі понісся голосний шепт молитов, зідхань вірних. Жінки скидали накриття зі своїх голов, махали у сторону відважного на свій лад американця... Кожне речення, переглумачене на їхню мову було сприйняте молитовним да, да, да!

Під кінець цього небувалого Богослуження проспівали американські богомольці свій релігійний гімн „Знову зібачимось тут, брати”. Але, закінчусь меланхолійно свій інтересний репортаж Тома Ендерсон, кожний із далеких, заморських гостей зінав, що цього на тому світі не буде ніколи.

*) Від себе скажемо, що такі „релігійні місії”, церковні виступи американських паломників лише дезорієнтують вільний світ, мовляв, таки там існує свобода для Християнства. Це, на нашу думку — не свобода віри й релігії — а показ! Советські нікчемні гандлярі „мир” для ляносаної ними „коекзистенції”, запрягли, і успішно, до свого східно демонського воза, і релігію. Таке „найсильніше духовне пережиття” американця-християнина в Москві, це одна з вовчих ям-засідок большевизму.

Серед так поширеніших нині туристичних пописів про советську дійсність, які часто дезорієнтують читачів, виділяється стаття, надрукована в газеті „Хрватски Глас”, що видається в Торонто. Автор статті хорват Богдан Радіца, професор університету, відвідав імперію в кінці минулого року. Побувавши в багатьох містах Советського Союзу і непосередньо зустрічаючись з населенням, В. Радіца подає цікаві нюанси з життя підневільного населення.

В мені, пише автор, поза мосю волею прокинулось слов'янофільське почуття, яке я не в силі був подолати. На вулицях Києва, в першу ніч після нашого приїзду я, підходячи до першого українця, розумів кожне слово, яке так солодко звучало на Хрешчатику в теперішньому центрі зеленого Києва, міста Ольги і Володимира, міста старих візантійських пам'ятників і церков.

Хоч моя зустріч була зустріччю між слов'янами і американцями, ми дуже швидко розуміли один другого, за допомогою тих слів, які в нас є спільні в слов'янській мові.

— Американець? — спитав мене один старий священик.

— Так, народжений в Югославії, відповів я.

— О, серб! Православний!

— Ні, хорват, — відповів я.

— Теж православний...

— Ні, католик.

— Все рівно, всі діти Христа.

На вулицях міст, перед пам'ятниками, на виставках і в парках культури можна зустріти делегації зі всіх кінців ССР і з усього світу. Тут і китайці, поляки, румуни, болгари, чехи, словаки, трохи мадяр, потім делегації з вільної Європи, з сателітних країн. Краще за всіх одягнені китайці і тримаються вони офіційно і гордо. Інші скаржаться, румуни більш за всіх. Все висміюють. Поляки тримаються гідно, але видно, що їм не подобається той світ. Чехи дуже обережні, багатозначно тиснуть вам руку, як ніби хочуть сказати, що вони нещасні. Опріч китайців всі говорять приблизно так:

— Це не наш світ і ми не можемо нічому тут навчитися. Ми протів всього цього. А потім додають:

— Америка, Америка, Америка... Чому вона всього того не вичистить. Не вірте їм. Вони знов вас обдурають як в Ялті. Хіба ж ви нічому не навчилися? Вони проти вас. Хрушчов те ж саме, що й Сталін. Вони нам говорять, що все це підладано за згодою ЗДА, — аби виграти час, а тоді вони підтримуть капіталізм. Ви ж сильні, не піддавайтесь їм, не будьте наївними.

А один мусулманин сказав таке:

— Як ви цього не бачите, хіба ви не чуєте їхніх радиостанцій? Хіба ви не знаєте, що вони одне говорять своїм, а друге зовнішньому світові. Вони вас бояться,

їм необхідний час, щоб озброїтись і потім змусити вас до капітуляції без війни.

Одного разу, пише Б. Радіца, вночі біля готелю підійшов до мене естонець, який втік з колхоза. Він благав мене відвести його в американське посольство, бо він хоче втекти. Ніякий чужинець не може вийти в чужинецьке посольство, воно дуже охороняється міліцією.

Американська виставка

Немає сумніву, пише Радіца, — що американська виставка 1959 року була втисненням Заходу в Росію. І те, що віцепрезидент Ніксон, занедбавши формальності дипломатії, сказав, зробило на людей, що те чули, величезне враження. Але велике питання, чи зрозуміли вони сказане Ніксоном, а ще більше питання, чи бачили прості люди, що не мають зв'язку з владою, ту виставку. Звичайна людина в Москві, Києві і Ленінграді мала сумнів, що їй вдасться побачити виставку, до якої був такий великий інтерес. У кожного американця, люди на вулицях просили вступних квитків, пропонуючи за них по 100 карбованців. Робили це не упривілейовані, а звичайні люди. Влада роздавала вступні квитки тільки певним людям, робилось це систематично. Партія стежила, щоб підготовити своїх людей, що вони мають говорити про виставку. Було підготовлено багато всяких трюків, щоб викликати нерозуміння і недовір'я до виставки.

Разом з відкриттям американської виставки було відкрито низку советських виставок, на яких, за спеціально зниженими цінами, продавалось те, чого дуже потребують люди. Так була зорганізована, наприклад, виставка чеського шкла, де можна було дешево купити посуду. Та недивлячись на це, інтерес до американської виставки, ще перед її відкриттям був величезний.

Промова Ніксона передавалась по радіо, але рідко російською мовою. Один студент з Ленінграду сказав мені таке: „Для мене, що знає англійську мову, то була цікава промова, що її народ не міг чути”. Коли, нарешті погодились, дозволити виступити Ніксонові з промовою в телевізії, з перекладом його промови, та це не значить, що її чуло багато людей. Хоч „Правда” вміщувала багато матеріалів про Ніксона, але це не значить, що ті її примірники доходили до провінцій.

Чи є націоналізм?

Поставивши такий запит, автор відповідає: безумовно є. На Україні кожний намагається підкреслити, що він українець, кожний підкреслює, що Київ центр України і українці то окремий народ. Коли вам показують пам'ятники, то особливо підкреслюють про Богдана Хмельницького, що він боровся проти польської шляхти, говорять про прагнення Польщі і Литви домінувати над Україною, великоросів залишають на боці, але наголошують, яка велика держава Україна. Це роблять не тільки прості люди, але й представни-

Під окупаційним пресом

В збірнику „День поезії” — 1958 р. (до речі двомовному) надруковано вірш Дмитра Павличка.

В ньому автор, порівнявши мову з деревом, з якого можна зробити і колиску для дитини, і труну для дорослої людини, висловлює свої почуття до нинішньої обrusительної московської політики на Україні так:

... Та не буде
Чужу земличку засівати
Пішеницею негідник-ледар,
Що рідне поле напропаще
В будяччу кинув. Ні, не буде

ки влади. Багато і охоче говорять про українську культуру, хоч це, ніби розходиться з офіційною московською лінією.

Що це? Поступка українському націоналізму, чи це брехня? Коло нас в Києві було кілька канадійців українського роду. І їм говорили те саме. Але написів на вулицях більше російською мовою, як українською. Зате комуністичні лозунги всі написані українською мовою ...

Після Києва Москва видається незугарною. Вона величезна, але подібна на велике село, скоріше на багато сіл, злучених між собою. Стовбичать кілька незgrabних небошкрябів сталінської доби, погано, холодно і просто вульгарно. Єдина красота Москви це Кремль на Червоній Площі з церквами різномальоровими і золотими банями і з Василієм Блаженим. Величавий вид Кремля з Москви-ріки. Сувора серйозність Кремлю багато більше говорить про російську і большевицьку аристократію, як щось інше в цім місті тиранії. Мавзолей перед Кремлем, біля якого щодня зранку довечора товчуться люди, що хочуть побачити музеї Леніна й Сталіна, є найстрашнішим зразком того, як большевики обдурюють народ. Люди потихеньку входять до нього, мовччи не зупиняючись кидають погляд на цих двох пророків нової віри і виходять.

В той час, як в Києво-Печерській Лаврі комуністи тримають цілий апарат службовців, щоб переконувати відвідувачів, що мощі святих уціліли, не тому, що це чудо, а тому, що монахи стосували єгипетські способи бальзамування мерців, в той же час в мавзолеї, де виставлені справжні мумії, народові втвікмають, що вони все ще живі, бо вічні. Брехня і тут. Чи розуміє це народ?

Цікаво, що автор влучно, з нашого погляду, спостеріг різницю духового клімату між Ленінградом і Москвою. Як існує ненависть між Загребом і Београдом — пише автор — так вона існує між Москвою і Петроградом. Петроградці підкреслюють, що їх місто красивіше, культурніше і більш європейське, скаржаться на Москву, що вона азіята, монгольська і намагається їх затиснути.

Отак виглядають кілька уривків з вражень і спостережень Б. Радици, що, розуміючи російську мову, міг поза туристською охороною, і очима її, мати контакт з населенням.

Душі людської зігрівати
Дзвінкою мовою чужою
Перевертень, що рідне слово
В собі згасив, неначе ватру,
Що в душі палахкотіла
Із днів дитинства...

Гостро зареагував на „затемненя” поета „Комуніст України” за грудень 1959 р. ч. 12 в статті М. Шамоти „Про національну специфіку мистецтва і почуття сучасності”.

Наводимо уривки з неї:

„Ніби затемнення якесь найшло на поета і він забув про безліч випадків, коли людина однієї національноті потрапляє в іннаціональне середовище, живе в ньому і, звичайно, ніхто не вважає її чужою, „негідником-ледарем” за те, що вона прийшла чуже поле засівати пшеницею. І який же язик повернувся б назвати таких людей „перевертнями”, відступниками? Лірика повинна бути справедливою до людей. У віршах такого роду дуже мало людяності. Недобри почуття керували поетом в ту хвилину, коли він писав такі рядки.

Правда, в колективному збірнику „День поезії” згаданий вірш надруковано без окремого заголовку після „Панам-закордонцям”. Це дало підставу де-кому „вправдувати” поета тим, що він нібито адресує свій гнів націоналістам-емігрантам. Але це — погане „вправдання”. Через те, що емігранти залишили „рідне поле”, воно не заросло бур’яном, не перетворилося в пустыр. І ненависні вони нам не тому, що „розучились” говорити рідною мовою, а з причин набагато серйозніших. До речі, щоб зводити наклепи на нас, вони легко згадують ту мову, яку засвоїли „із днів дитинства”. А взагалі, хоч як витлумачуй ці рядки Д. Павличка, не можна не бачити, що питання про мову вирішується в них не з позицій життя, єдино вірних, а у відриві від нього, надумано і тому хибно.”

Запримітивши „недобре почуття поета”, „Комуніст України” повчає як іх визбутися:

„Однією з найважливіших національних традицій, що їх свято береже і розвиває українська радянська література, є глибока повага до культури і літератури інших народів, насамперед російського, з яким українці ділили всі знегоди минулого, всі труднощі боротьби.”

„Треба ясно усвідомляти, що національне не можна відокремлювати від способу життя людей, що національне почуття не може живитися тільки спогадами про минуле або почуттям любові до природи, що, нарешті, його не можна ставити вище соціальних потреб і переконань.”

В наведених уривках яскраво відбито змаг двох сил: національної окремішності з імперіально московським обрусінням, прикритим комуністичним колективізмом.

Козацький січень

24 січня ц. р. перший раз в Нью Йорку Козаки святкували свій „Січень” — проголошення 11 (24) січня 1920 року в Катеринодарі Верховним Кругом Дону, Кубані та Тереку об’єднання цих трьох козачих республік в одну Козачу Союзну Державу.

Свято це відбулося в помешканні Укр. Нар. Дому. Доповідав Отаман І. Білій — сам депутат того Круга.

Доповідач підкреслив дві загальні напрямні Козачої політики років 1917-1920, під час свого державного будівництва і одночасно майже трьохрічної жорстокої війни з русськими червоними та гострих сутичок з руськими „бліміми” та „чорними”.

Ці дві напрямні були: відновлення державної самостійності та незалежності і об’єднання Козачих Земель в одну державу.

Прагнення волі та самостійності найшло свій вислів в Козачих Конституціях: на Дону в Конституції 15 вересня 1918 р., текст якої розпочинається так:

„Все Велике Військо Донське є самостійна держава”... (Самостоятельное государство).

На Кубані — в Конституції 5 грудня 1918 р., в якій говориться, що „Джерелом вищої влади в Кубанськім Краю є воля його громадян” і — нічия більше.

Цікава деталь: першу Кубанську (писану) Конституцію Куб. Рада ще при „законному” російському урядові (в жовтні 1917 р.) ухвалила і наказала здійснювати — проти волі і вимог того рос. уряду.

Об’єднання Козаків стало на чергу дня уже в кінці літа та на початку осені 1917 р., коли, з ініціативи Кубанського Уряду, було утворено „Юго-Восточний Союз” (в жовтні 1917 р.) в складі: Дон, Кубань, Терек, Дагестан, Астраханщина, Які та Оренбург (ствалось так само питання про приєднання Ставропольщини і Чорноморської губ., що була „відрізана” від Кубані в 1896 році).

Війна з більшевиками перешкодила здійснити це, але ідея його відроджувалась в році 1918 (ініціатива Донського Отамана Краснова), в році 1919 (Козача Конференція) і, нарешті, початком року 1920 — 5 (18) січня — з ініціативи Кубанців — в Катеринодарі зібралися перші в Козачій історії Верховний Круг Дону, Кубані та Тереку (Козача Конституція), який 9-го (22) січня став урядом названих територій — „Верховний Круг Дона, Кубані і Терека є Верховною Властию для Дону, Кубані і Терека”...

А через два дні — 11 (24) січня проголосив:

„Ми, избранные Донского Войскового Круга, Кубанской Краевой Рады и Терского Большого Войскового Круга... берем в свои руки Верховную Власть по делам общим для Дона, Кубани и Терека и устанавливаем следующее положение о Верховном Круге:

Верховний Круг являетъся полномочным представительством государственных образований Дона, Кубани и Терека и ставитъ себѣ задачи:

1. Установление Союзного Государства составленного из указанных выше территорий, с возможностью

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

Клівленд, 29 січня 1960

ВШановний Пане Редакторе!

Оприлюднивши мою статтю „Світовий Конгрес Українців” і знаючи наші сумні практики, я, услід за нею, видрукував в „УСлові” ч. 949 другу статтю „Передумови СКУ”, в якій закликав всіх нас до „взаємовірозуміння”. „Не шукати у наших партнерів задньої думки”, „не поглиблювати існуючих між нами розходжень”, „не закидати нашим противникам речей ненісучих” і т. д. Читуючи статтю І. В-к „З чого починати”, я набрав враження, що Ви або не обізнані з моєю другою статтею, або мої заклики лишились для Вас „голосом вопіючого в пустелі”.

Полемізуючи зі мною, Ви неточно переказуєте мої думки, пишучи „Інж. Д. Андрієвський в своїх розважаннях хоче оминути „що”, а говорить лише про „як”. В дійсності я пропонував „насамперед домовлятись не так про „що”, як про „як””. Отже я нічого не хотів поминати, лише встановляв черговість предметів домови. Що більше в тій же статті я підносив деякі завдання СКУ, як от: „вивести справу України на широкі і би-

расширення пределов Союзного государства включением новых областей на основах Союзной Конституции и по свободному волеизъявлению населения тех областей.

2. Создание Союзной Власти.

3. Имеющая быть выработанной Конституция вступает в силу с момента принятия ее Верховным Кругом”.

В тяжку і дуже скомпліковану годину був скликаний Верховний Круг.

Проти козацьких визвольних та самостійницьких стремлінь були взагалі русські „білі” (Дінікінці), які мали по своєму боці козачий генералітет. Так само на боці Дінікіна й проти Козаків були Англія і Франція, які через свої військові місії постачали зброю виключно Денікінові.

А головне, червоні русські обсадили в той час уже Дон і ввійшли на територію Кубані. Тому рішення Верховного Круга лишились не здійсненими, не були переведені в життя, але вони стали заповітом для козацьких патріотів і лягли в основу Козацького Національно-Визвольного Руху за кордоном, який, як сказав доповідач, останньою точкою своєї програми має скликання на звільненіх від сьогоднішніх окупантів Козацьких Землях Другого Верховного Кругу, який довершить і переведе в життя те, що було накреслено В. Кругом першим в січні 1920 року...

Після доповіді зачитані були привітання, після чого вітали козаків з їх святом проф. І. Вовчук — голова Головної Управи ООСЧУ, д-р К. Койчев (болгарин) — голова Виконного Органу ПАВНА та п. Без — від Білоруського нац.-визв. руху.

Після офіційальної частини, гості були запрошені на козачу трапезу — хліб-сіль в ресторані того ж Укр. Нар. Дому.

стрі води міжнародної політики”, про що і Ви згадуєте і тим самі собі перечите.

Наведену неточність можна пояснити тим, що Ви неуважно читали мою статтю. Гірше стойте справа, коли Ви неправильно інтерпретуєте мої слова щодо осіб і груп, які витворюють труднощі для скликання СКУ і тим „ризикують втратити лиць перед власним громадянством та підкопати довірю до себе”. Змінивши у вашім викладі хід моїх думок, Ви штучно пов'язуєте мою думку про внутрішні взаємовідносини з питанням „чужинецької опінії”. Тут вже не можна не додати намагання пошкодити мені в очах Ваших читачів.

Ще гірше, коли Ви, дошукуючись у мене „подвійної політичної бухгалтерії”, лучите мою думку про міжнародну політику (не світові води!) з непередрішеством, пов'язаним з „чинниками і силами, що заперечують і поборюють українську державність”. Для цього Ви не маєте ні формальних, ні фактичних підстав, а тому Ваш закид має характер інсинуації. Проти цього я не можу не протестувати.

Коли мова про участь в СКУ політичних і суспільно-громадських чинників, то я — хоч не добре скоплюю Вашу концепцію — маю враження, що між нами нема великих розходжень. Мені здається, що не є тяжко договоритись з позицій, на яких стоїмо і Ви, і я. Для того передусім не треба штучно поглиблювати розходження, збільшувати взаємні упередження, але треба старатись наближувати позиції. Нажаль я у Вашій статті не бачу цього останнього, але бачу лише полеміку.

До речі, в своїй статті „Передумови „СКУ” я радив „погамувати нашу газетну полеміку” аби вона не шкодила справі СКУ. Тому власне я не виступаю у відповідь на вашу статтю з окремою статтею, а хочу обмежитись цим Листом до Редактора. Уважаю, що в інтересах справи було б вказанням оприлюднити цей мій лист у „Віснику”. Тим, здається, я не відступаю від піднесеного мною заклику „застосувати до неї (себто полеміки) вимоги чесної гри і доброго тону”. Хочу вірити, що Ви відплатите мені тою ж монетою.

З правдивою пошаною

Дм. Андрієвський

Вельмишановний Пане Інженере!

Вміщуючи Вашого листа з 29 січня у „Віснику”, хочу висловити кілька завваж до нього, бо в моїх зувахах на статтю, вміщену в „Свободі” Ви чомусь вбачали інсинуацію. Прочитавши уважно Вашого листа і простудіювавши кожну строчку своєї замітки „З чого починати”, звіривши її з текстом Вашої статті у „Свободі”, я не нашов і натяку на „інсинуацію” в моїх розважаннях. Інсинуація, як знаєте, за словником, означає клевету, або навмисне говорення неправди про когось з метою очернити його. Думаю, що Ви погодитесь, що такого в моїй короткій замітці не було. Тоді нашо такий голосний вислів? Він ніяк не в'яжеться з Вашим закликом, якого не читав, про взаємозрозуміння і не шукання задніх думок. Ох, оте корписання „в задніх думках”. Воно, на мій погляд, стало

хворобою нашої преси, а у декого перейшло у смердяковський стиль. Щоб побачити вплив свого звернення, раджу Вам прочитати в різдвяному числі „Самостійної України”, ч. 12, за грудень 1959 р., статтю В. Шемердяка, поруч якої вміщено Вашу фотографію. В „С.У.” смердяковським стилем показано дійсність.

Знаючи її, я був і є іншою думки щодо скликання Конгресу, як Ви. Вважав і вважаю, що всяке діло, навіть найпростіше, почате з кінця, як то висловились Ви у „Свободі”, ніколи не кінчиться добре. Тому стояв на становищі, що перше, ніж говорити про „опінію чужинців” і когось остерігати за неуспіх Конгресу, треба виробити політичну платформу Конгресу, засяг його дій і компетенції, бо без цього Конгрес обречений на неуспіх, якби голосно не говорили про нього.

Сталося інакше. Справу Конгресу, як пишете Ви, поставлено перед громадянством та ще й приточено до того чужку опінію. Таку поставу я обережно називав заскоком. Чому? Бо вона дає змогу людям, що сильні заднім розумом, писати й говорити несоторовені речі про всякі критичні зауваги відносно Конгресу, а та й пальцем показувати на когось. Здивувало мене Ваше лякання „втратою лиця” і довір’я уявних неприхильників Конгресу. Нашо воно? Почато справу з кінця і це вже дає себе знати. Ось приклади. В пресі проголошується, що після нарад в Торонто, на які вибирається Президія УКК 20 і 21 лютого ц. р. буде схвалено декларацію про Конгрес. А як представники не найдуть спільної платформи, що тоді? Хіба ж це не заскок? Припадково довідуєсь, що в Торонто, куди вибираються представники УКК на перше обговорення справ Конгресу з КУК-ом, люди з КУК-у уряджують віче, на яке запрошують всі Відділи КУК-у. Нашо це? Більше того, — перед початком нарад заплановано конференцію чужомовної преси. На мою думку, це робиться незпроста. А можливе воно, бо почали з кінця і звели справу до анкетного „за” чи „проти”, щоб потім обписувати. Так поставлена справа не віщує нічого пугального.

Говорячи про подвійну бухгалтерію, я мав на увазі історію з творенням подібними методами т. зв. Державного Центру і „пов’язання” його з АКВЕ, що еволюціонував в АКВ.

Історія та довга, Ви її знаєте добре. Як починали, то теж говорили громадянству про „море світової політики”, а закінчили, як знаєте, непередрішенською калюжою, сидячи в якій спільноту дуримо непов’язаністю. Ви думасте, що Конгрес „виведе справу України на широкі й бистрі води міжнародної політики”. Я дивлюсь інакше. З моого погляду справа не стільки у водах, як у стернуванні, напрямкові, в якому український корабель має рухатись. Сама дійсність поставила, ставить, і — ставитиме українську проблему на води міжнародної політики.

Зовсім не думаю заперечувати чи недооцінювати нашої праці в цьому напрямкові, але, роблячи її, треба мати один державницький курс в отому морі, бо без нього пливти важко. А тим більше нині, коли Москва почала стосувати диференційовані методи до україн-

ської еміграції в своїй боротьбі з українською проблемою. Тому вироблення і устійнення спільноти для всіх нас протидії на всій большевицькі затій на батьківщині і в світі, якими вони при підтримці імперських слуг хочуть звести українську проблему до імперської калюжі, є куди важливішим від техніки скликання Конгресу.

Я вважаю, що без одностайної підтримки цілої спільноти, без опертя на неї, — осягнути це буде важко. Тому я б не відокремлював „світових вод” від української проблематики, бо політика визволення є одна.

Спроба найти стерничого української політики на паритетній базі, як то робилося 13 років тому, яку тепер дехто задумує повторити, нічого доброго не дасть, крім несмаку. А щоб цього уникнути, то на мою думку, треба справу починати не з кінця, а таки з початку, з політикум справи і, устійнивши це, шукати таких способів, щоб того стерничого українського корабля (Визвольний Центр, чи як його назвемо) вилонила ціла українська спільнота, всі її активно-творчі національні сили.

З глибокою пошаною до Вас

І. Вовчук

РІЗНЕ В СВІТІ

ДУХ КЕМП ДЕЙВІД В МОСКОВСЬКИЙ ПЛОТІ

Про цей дух, що рознісся по світі після усиліннях розмов Президента з Хрущовим, літом минулого року, говорено багато. Зміст розмов є таємницею, хоч московська преса, коли їй було вигідно, не раз посилається на дух тих розмов. А недавно дух став плоттю і то з комуністичними зубами. 5-го лютого на нараді Варшавського бльоку Кон Шан, член політбюро Китаю, вилявши Америку за її „імперіалізм”, висловив переконання, що він довго не утримається.

Хрущов з присміністю слухав те, а через кілька днів, на мітингу в столиці Індії, запевнив слухачів, що СССР, який порівняв з жеребцем, дожене Америку, уподоблену ним „дохлій шкалі!”. Так виглядає одухотворена Кемп Дейвідом дипломатія. А в практиці її оформив на Кубі заступник духотворця Мікоян з Кастром. Вони постановили відновити дипломатичні зносини СССР з Кубою, розірвані попереднім урядом Кути через комуністичний заговір.

Нині відносини між Кубою і СССР стають дружніми, а в них і комуністичні впливи збільшуються. Для цього посилюється культурний обмін (московський обман), а Кремль за це обіцяє технічну і економічну допомогу Кубі. СССР зобов’язався купувати в Кубі на протязі п’яти років мільйон тонн цукру річно, який є головним продуктом експорту країни.

Імперський уряд домагається в уряду ЗДА кредитів на купівлю американських машин, а Мікоян, затиснюючи комуністичну дружбу з кубинцями, зобов’язався постачати машинами Кубу.

Московська випадкова база проти ЗДА твориться під боком Вашингтону, а духом Кемп Дейвід її заслонюється.

АСУАНСЬКИЙ ВУЗОЛ

В січні уряд СССР запропонував свою згоду відпустити кредити на будівництво другої фази Асуанської греблі. В свій час уряд Єгипту просив кредитів на її будівництво в ЗДА і в міжнародному банку. Йому обіцяно, а потім відмовлено. Після того Нацсер націоналізував Суезький Канал, а за тим прийшла спроба розрубати суезький вузол військовим мечем. Військовий похід Англії, Франції і Ізраєлю на Єгипет, що співпав в часі з розправою Хрущова над Мадярчиною, скінчився нічим.

Бувший прем'єр англійського уряду Іден в своїх спогадах про ті події, вміщених в пресі, пише, що Біллій Дім зізнав про пляни Парижу і Лондону силою зброї примусити Єгипет до поступок, проте, коли збройний конфлікт почався, то у Вашингтоні заявили про „несподіваний крок”.

Суезька криза уляглася. За допомогою кредитів СССР Об'єднана Арабська Республіка розпочала будівництво першої фази греблі, щоб зросити великих просторів пустель водою Ніла. На будівництво другої фази зголосилися підприємства Західної Німеччини і Японії, але видно Советський Союз погодився на вигідніших умовах дати кредити. І уряд ОА Республіки склав умову з СССР.

Нову угоду СССР з ОАР вважають черговим політичним успіхом Кремля в африканських просторах, де в містах Родезії першого міністра Мак Міллена зустрічали криками „давайте негайно незалежність”, „свободу Африці”, „Африка для африканців”.

АМЕРИКАНСЬКО-ЯПОНСЬКА УМОВА

Між урядом ЗДА і Японії підписано умову про взаємоборону і співпрацю. Ця умова заміняє дотеперішнє погодження, підписане між обома державами 1952 року. Японія, якій належить велика роль на Далекому Сході, перестає бути переможеною країною, становиться союзником ЗДА, що зобов'язалися всіляко допомагати Японії в скріпленні її оборони та створенні сильної армії. З військових баз на території Японії уряд ЗДА зобов'язується обороняти в першу чергу Південну Корею і Японію, яка буде допомагати ЗДА в боротьбі з агресором тоді, як агресія загрожуватиме Японії.

Советська преса різко зареагувала на підписання умови. В Кремлі твердять, що умова скерована проти СССР. В усіх газетах військового міністерства надруковано було статтю головнокомандувача далекосхідньою військовою округою. В ній говорилося, що Японія стає базою ЗДА, але це, мовляв, не скінчиться добре для неї. Автор статті вбачає в умові виклик Советському Союзові, лякаючи японців, що „на всяку агресію з боку японських мілітаристів ми відповимо таким руйнім контрударом, який змете з лиця землі японську державу”.

Зміцнення союзних відносин ЗДА і Японії спроваді подія в далекосхідній політиці. Шість років тому Японія перестала одержувати, так звану допомогу від ЗДА. Країна швидко закінчила глибокі рани остан-

ньої війни і зуміла розбудувати національну промисловість так, що її продукція здобула поважне місце на світових ринках. Японія нині головний доставець годинників. Японські дешеві автомобілі малих розмірів успішно конкурують на ринках з німецькими „Фольксвагенами”, французькими „Рено” і британськими „Остенд”. Щороку збільшується вивіз з Японії машин до шиття, текстильних виробів, радіо-приймачів, телевізорів, а дитячими забавками Японія завантажує світовий ринок.

Щоб налякати Японію, уряд СССР вислав їй ноту протесту, в якій попередив, що коли американські військові бази будуть на японській території, то Японія не одержить окупованих Росією островів Огікотан і Хабонай. Японський уряд ноту відкинув як необґрунтовану.

ПЕРЕПИС НАСЕЛЕННЯ В СССР

Імперський уряд проголосив висліди перепису населення і його національний склад. На день перепису українцями себе заявили 36,981.000, з яких 87,6% визнають за рідну мову українську. Все населення України (УССР) виносить 41,892.000. В інструкціях про перепис було сказано, що громадяни мають подавати свою національність таку, до якої вони себе зачисляють і українці сказали, що вони є тими, ким були і ними будуть. Висліди перепису ніяк не дають підстав порівнювати Україну з Тексасом, як то пробували робити фахівці великопростірної політики в советських справах.

Населення СССР на день перепису (15 січня 1959 року) виносило 208,826.650. Національний склад за даними перепису такий: москалів — 114,588.000; українців — 36,981.000; білорусів — 7,829.000; узбеків — 6,004.000; татар 4,969.000; казахів — 3,581.000; азербайджанців — 2,929.000; вірмен — 2,787.000; грузин — 2,650.000; литовців — 2,326.000; жидів — 2,268.000; молдаван — 2,214.000; німців — 1,619.000.

В СССР живе також 132.000 циган, 93.000 фінів, 26.000 китайців, 8.000 арабів, 2.400 еспанців, 1.200 італійців, 1.000 французів і 1.000 японців. Населення СССР складається з 108 різних національностей.

Жидівське населення розселене в СССР так: 875.000 живе в РСФСР, 840.000 в УССР, 729.000 в БССР, 95.000 в Молдавії, 94.000 в Узбекистані, 52.000 в Грузії, 37.000 в Латвії, 25.000 в Литві, 5.000 в Естонії.

Жидівську мову — ідиш вважають за рідну лише 20,6% жидів, решта визнають рідною мовою російську.

За даними перепису 1,845.000 населення має високу освіту.

А ГОЛОВНУ НЕБЕЗПЕКУ ОМИНАЮТЬ

Александр Істерман, політичний директор світового жидівського конгресу, займаючи становище до противництва виступів, що мали місце в один час в різних країнах, порадив німецькому урядові, щоб той звернув особливу увагу на емігрантів, зокрема на українців і мадярів, навіть висловлено побажання, щоб пі-

дозрілих емігрантів висилалося на їхні батьківщини.

Бритійська секція жидівського конгресу висловилася категорично проти того, щоб Західна Німеччина мала модерну зброю. В резолюціях секції сказано, що для успішної боротьби з нацизмом треба передбувати програми в школах Західної Німеччини, в яких звернути особливу увагу на страхіття нацизму.

Що з расовою ненавистю боротись треба, річ безсумнівна, але в постановах про неї викликає здивування одна деталь. Істермац, як і інші, борччись з проявами імпульсивного нацизму в Німеччині і інших країнах, не запримітили програмового вандалізму у Малахівці, під Москвою, очевидно, організованого не без відома „будівничих світового комунізму з Кремля”. Невже не чули про те?

(Продовження збірки зі стор. 2-ої обкладинки)

По дол. 2.00: Григорій Облещук, Михайло Паращак, Стефаній Вітик, Микола Пукшин.

Дол. 1.50 — Іван Когут.

По дол. 1.00: Іван Гуцайлюк, Дмитро Гуцайлюк, Євген Перчак, ст., Євген Перчак, мол., Михайло Рудакевич, Лідія Білинська, Олекса Федорак, Іван Федорак, Ева Дмиттер, Михайло Кадубець, Дмитро Рудакевич, Ігнатій Балазюк, Михайло Кобинець, Григорій Салаш, Володимир Ценкій, Петро Мешко, Іван Маркович, Марія Лагоцька, Анна Вашишак, Андрій Проць, Григорій Богуш, Роман Бойко, Катерина Вітик, Марта Ішурин, Анна Олекса, Юлія Соловій, Параня Лаба, Анна Клемань, Мілдрет Дуркін.

ДЖЕРЗИ СІТІ, Н. ДЖ.

Г. Бура — дол. 840.75.

Дол. 30.00 — Відділ ООЧСУ.

Дол. 25.00 — Денис Притуляк.

По дол. 20.00: о. Антін Борса, Перановський, Євген Колодій.

Дол. 15.00 — Петро Вож.

По дол. 10.00: 71 Відділ Союзу Укра., Український Нар. Дім, Орг. Укр. Молоді Пласт, Відділ УККА, Укр. М'ясарня Європа, Іван Ковальчик, Др. Д. Галичин, Григорій Бура, Микола Г. Бура, Михайло Жук, Антін Драган, о. Микола Притуляк, Юрій Кріль, Дмитро Ди-дик, Іван Цолько, Ярема Бачинський, І. Телецький, Степан Миколишин, Михайло Крупляк, Михайло Ко-маницький.

По дол. 5.00: Роман Качмарський, Теодор Шерег, Осип Зидик, З. Семеген, Павло Пришляк, Др. С. Ничай, Ярослав Сипко, А. Стефанів, Петро Паходльчук, Андрій Бук, Степанія Дзядів, І. Струк, Н. Н., Катерина Філіось, О. Кvasниця, Опанас Бойко, Михайло Гайдук, З. Чир, Др. Г. Явний, Дмитро Вож, Микола Кащуба, Васил Садівник, Василь Сметанюк, Андрій Ядшин, Ярослав Вацяк, Адв. М. Шагнер, А. Малюца, М. Мацяк, А. Кульчицький, В. Бздура, Ярослав Іванницький, Михайло Вітер, Іван Драган, М. Васюта, Ілля Щупляк, Ш. Ганчар, М. Іваницький, Іван Ізегельницький, Шасиль Гаврилюк, В. Сохан, В. Захарків, Степан Максимчук, Т-во Самопоміч, Мирон Кучера, Антін Шубак, А. Ващук, Е. Ясіновський, Василь Кучий, Петро Такой, М. Клапко, Лев Зиман, Микола Шеремета, Г. Салюк, А. Запалюх, І. Петрівський, В. Жуковець.

Делегатура Організації Оборони Чотирьох Свобід України в Льюс Анджельос ділиться з Друзями і Знайомими сумною вісткою, що в неділю, дня 24 січня ц. р. несподівано, на сорок сьомому році життя, відійшов у вічність щирий, жертвенний і працьовитий громадянин, бувший довголітній член Організації Українських Націоналістів, останньо заступник голови Делегатури ООЧСУ

бл. п. АНДРІЙ НАКОНЕЧНИЙ

Вічна Йому Пам'ять.

Делегатура ООЧСУ —
Льюс Анджельос, Каліфорнія

По дол. 3.00: І. Борик, М. Гайдук, П. Співак, В. Білик, І. Озоровський, І. Давибіда, М. Романів, М. Тарапацький, Постолюк, Ф. Починко, Лев Ласій, П. Гулькевич, І. Вішка, Василь Гадевич, І. Пілат, І. Дубецький, І. Янчак.

По дол. 2.00: В. Попович, В. Полегенький, І. Муха, О. Підвірний, В. Лисак, П. Савчук, В. Вакарук, О. Смоляк, О. Коватло, Ференц, В. Литвинка, Б. Турко, В. Коричак, С. Станіславишин, М. Ковбаснюк, Л. Семеняк, К. Костик, П. Костик, П. Ляхоцький, М. Куца, М. Харченко, І. Грабар, В. Іваник, С. Максимяк, М. Цолько, М. Дзядів, В. Цетенко, Д. Яременко, В. Снігур, Т. Доманський, І. Мікитюк, Левш, В. Бойко, В. Кульчицький, Ю. Зубрицький, І. Загайкевич, С. Шнайдер, В. Бридун, Степан Зарічний, Воднар, С. Мельник, Цінник, Д. Шпак, М. Савчук, С. Мікитюк, Т. Бойко, І. Пекар, С. Чміль, М. Николин, В. Чорномор, М. Когут, І. Паславський, М. Дзялбінський, Г. Ілечко, І. Нинка, М. Лисак.

По \$ 1.00: Г. Іванків, І. Вірт, П. Побігун, Ф. Ладанай, В. Вож, П. Піло, Смотрич, В. Породко, І. Непик, О. Колодій, П. Ярмелович, М. Броварний, І. Бервецький, І. Барна, М. Дзюбан, Г. Ступка, І. Коханівський, Винничук, В. Гіль, П. Беген, П. Палка, С. Гнатишак, С. Світенко, Н. Захарків, Б. Турчин, А. Дубас, Н. Попович, Швець, К. Піддубчишин, І. Бачинський, М. Швед, О. Доманська В. Мухайлович, І. Кішенюк, С. Ференц, Ф. Колодій, І. Кедринський, Бандрівський, І. Борна, Е. Хитрин, Ницяк.

Юні сумівці Відділу „Ужгород”:

\$ 2.00 — Надя Поточняк.

По \$ 1.00: О. Зарічна, М. Зиман, О. Зиман, Я. Доманська, І. Бура, І. Бура, В. Бура, Я. Петрівський, М. Гаврилюк, С. Шеремета, І. Куца, Б. Бридун, М. Жук, І. Вітер, С. Батюк, М. Батюк, Р. Чуйко.

По \$ 0.50: М. Швед, Я. Швед, М. Іваницька.

Михайло Іваницький — 25 центів.

УСІМ ЖЕРТВОДАВЦЯМ — ІЩИРЕ СПАСИВІ!

(Продовження виказу в наступному числі)

У виданні
Організації Оборони Чотирьох Свобід України
та
Ліги Визволення України
вийшов 170 том Записок Наукового Товариства
ім. Шевченка

О. ОГЛОБЛИН
ГЕТЬМАН ІВАН МАЗЕПА
ТА ЙОГО ДОБА

Монографія на 410 сторінок з 10 розділів — це синтеза наукової праці автора протягом кількох десятиліть над „дoboю мазепинського ренесансу”.

В книзі вміщено недруковані досі ілюстрації і мапу України.

Обкладинка і заставки до розділів — в стилі барокко, роботи мистця М. Бутовича.

Мовна редакція — В. Давиденка.

Книга в твердій оправі (емітація шкіри) з золотим відбитком на обкладинці.

Ціна книги — \$ 5.75, з пересилкою — \$ 6.00
ТИРАЖ НЕВЕЛИКИЙ!

**ПРИДБАЮЧИ КНИГУ, ПОМАГАЄТЕ
ШИРИТИ ПРАВДУ ПРО УКРАЇНУ В СВІТІ!**

Книгу можна набути:

у Видавництві „Вісник”,
у Відділах ООЧСУ
і в книжкових крамницях.

Надсилайте замовлення з готівкою на адресу:
VISNYK
P. O. Box 304, Cooper Station,
New York 3, N. Y.

Проємо вирізати і надіслати на адресу:

VISNYK — THE HERALD
Organization for the Defense of Four Freedoms
for Ukraine
P. O. Box 304, Cooper Station,
New York 3, N. Y.

Прошу висилати суспільно-політичний місячник „ВІСНИК” для:

.....
ім'я і прізвище (латинкою)

адреса

.....
У залученні пересилаю \$ 5.00 як річну передплату (грошовим переказом — чеком — готівкою).

.....
дата
.....
підпис

**НЕМАС УКРАЇНСЬКОЮ РОДИНІ!
БЕЗ УКРАЇНСЬКОЮ КНИГОЗБІРНІ!
НЕМА УКРАЇНСЬКОЮ КНИГОЗБІРНІ
БЕЗ ВІДАНЬ ООЧСУ:**

Ціна в дол.

O. Оглоблин: Гетьман Іван Мазепа та його доба	6.00
410 сторінок	3.75
У. Самчук: Чого не гойть огонь. Роман. — 288 стор.	0.50
Е. Маланюк: Малоросійство, 36 стор.	1.50
Е. Маланюк: Остання весна — поезії, 104 стор.	2.75
М. Щербак: Багаття — лірика, 64 стор.	0.75
Le Vasseur De Beauplan: "A Description of Ukraine"	3.00
в книзі з мапи України з XVII стол.	
Правда про Росію — за Астольфом де Кюстіном	2.00
опрацював О. Мирчанський	
Ф. Одрач: Щебетун — повість, 294 стор.	2.50
Л. Старицька-Черняхівська: Іван Мазепа,	1.25
стор. 154	
Л. Старицька-Черняхівська: Останній скіп,	0.50
44 сторінки	
Д. Донцов: Підстави нашої політики,	2.75
210 стор., тверда оправа	2.25
м'яка оправа	
M. Чировський: The economic factors in the	3.75
growth of Russia, тв. оправа, 178 стор.	
E. Маланюк: До проблеми большевизму,	1.00
82 стор.	
* Історія Русів, 346 стор., тв. оправа	8.00
м'яка оправа	2.50
Д. Донцов: Правда прадідів великих, 95 стор.	0.50
Д. Донцов: Поетка вогняних меж — Олена	0.50
Теліга, 93 стор.	
Проф. О. Оглоблин: Українсько-московська	0.50
угода 1654 р., 100 стор.	
Проф. О. Оглоблин: Treaty of Pereyaslav,	0.50
100 стор.	
Проф. О. Оглоблин: Хмельниччина і Українська	0.25
державність, 24 стор.	
Проф. В. Гришко: Пансловізм в радянській	0.25
історіографії і політиці, 37 стор.	
В. Кравців: Людина і воїн (сл. п. Р. Шухевича-Чупринки), 31 стор.	0.25
Е. Ляхович: Перевірка наших позицій, 15 стор.	0.15
Е. Маланюк: Нариси з історії нашої культури,	0.50
80 стор.	
П. Мірчук: З моого духа печаттю (у 25-ліття	0.25
ОУН.., 30 стор.	
В. Січинський: Крим, істор., нарис, 31 стор.	0.25
Т. Ерем: Советський акваріум, 142 стор.	0.50
М. Щербак: Шлях у вічність, поема, 29 стор.	0.25
РГЧНИКИ „ВІСНИКА” за 1953, 1954, 1955, 1956,	
1957, 1958 і 1959 роки в гарній полотняній	
оправі з золотими витисками	5.00
Замовлення проємо присилати на адресу:	

VISNYK
P. O. Box 304, Cooper Station,
New York 3, N. Y.